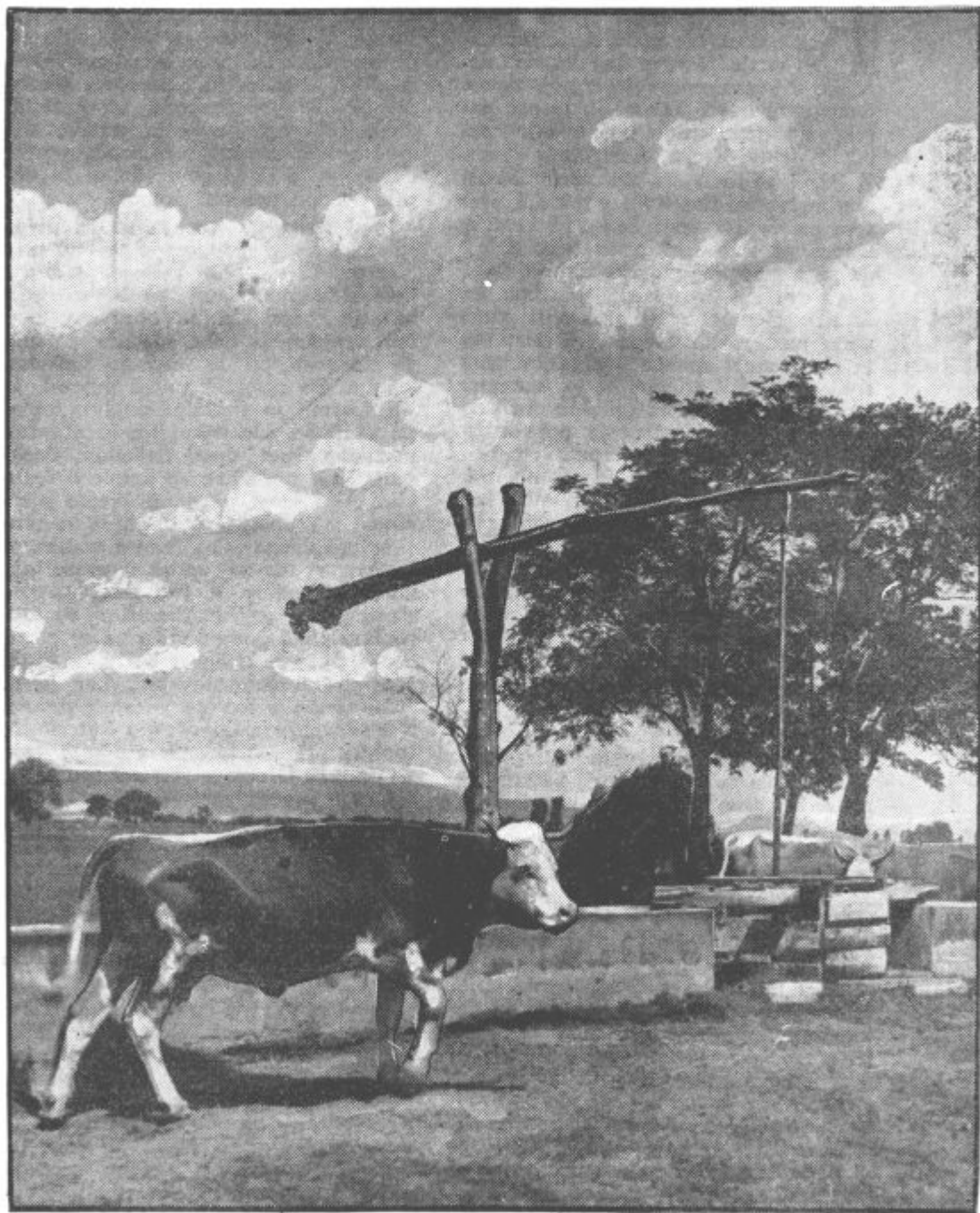


ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 15.

V LJUBLJANI, 8. OKTOBRA 1983.

KNJIGA 14.



JESENSKA IDILA (Foto)

NADVLADA FIZIKE V NARAVOSLOVJU

DR. FR. WAGNER

Ko so se v začetku novega veška začele naglo razvijati prirodoslovne vede, se je proučevanje narave kaj kmalu razcepilo v posamezne veje, v posamezne panoge znanosti, kakor jih je pač naravkovalo neposredno opazovanje različnih delov živega in mrtvega sveta. Živo prirodo sta se začela baviti rastlinstvo in živalstvo, z mrtvim svetom pa v prvi vrsti fizika in kemija. Danes pa smo spet prišli tako daleč, da se v mnogih primerih že ne da več odgovoriti na vprašanje »rastlina ali žival?« Nemogoče je postaviti ostro mejo med rastlinstvom in živalstvom in obe panogi znanosti se zaradi tega spajata v višji edinici, ki jo imenujemo biologija, ali na splošno nauk o življenju. Prav ista težnja po združitvi se opaža tudi v anorganskem prirodoslovju. Kemija se je morala odreči samostojnosti in se uvrstiti kot sestavni del v ogromno stavbo najsplošnejše fizike.

Kemija se smatra na zunaj še zmerom kot samostojna disciplina. Drugače tudi ni mogoče, ker se v svojih delovnih metodah in v poskusnem mehanizmu zelo razlikuje od fizike. Ali v bistvu sta obe panogi nerazdružljivo povezani.

Naloga fizike je bila študirati zakone, po katerih se ravna tisti pojavi v materialnem svetu, pri katerih se snovi bistveno ne spreminjajo, kemija pa je zasledovala snovno sestavo vsega, kar nas obdaja in iskala zakonov, po katerih se snovi spreminjajo. Fizika je lahko že razmeroma zgodaj uredila svoja dognanja v obširen enotni sistem (Newton), ki se je kasneje seveda še dopolnjeval in razširjal, a je ostal v temelju nespremenjen. Kemija je napredovala dokaj počasneje in ne zmerom tako naravnost in sigurno. Sčasoma se je seveda tudi v tej panogi posrečilo mnogo važnih odkritij in nepregledna vrsta dognanj, ni se pa posrečilo vsega tega spraviti v sistematičen red.

Nedvomno je n. pr. atomska teorija pomagala razjasniti mnoge zakonitosti, ki jih poprej ni bilo mogoče enotno razlagati. Razjasnila je n. pr. zakaj se posamezne kemične prvine družijo

med seboj v nekem čisto določenem in zmerom se ponavljajočem številčnem razmerju. Prav tako pa je prinesla tudi mnogo nereda v že ustaljene pojme in dosti nezaupanja. Atomska »teorija« je bila spočetka zgolj hipoteza, ki glede velikosti, števila in sestave atomov ni bila zmožna točnih odgovorov. Preden se ji je to posrečilo, si je morala drugod poiskati pomoči.

Med fiziko in kemijo so že dolgo spletene tesne vezi, ker je nešteto problemov, ki se dajo reševati samo z delovnimi metodami obeh znanosti hkrati. Pojavi, ki se obravnavajo v tem vzajemnem delu, spadajo v panogo znanosti, ki se imenuje fizikalna kemija. So mnogi kemični procesi, ki jih spremljajo fizikalni pojavi: toplota, svetloba, elektrika itd. in obratno poznamo spet dosti fizikalnih dogajanj, čijih posledica so kemične reakcije. Ako se n. pr. spoji žveplo s kisikom v žveplo dioksid, ali če se tvori iz pokalnega plina (zmesi vodika in kisika) voda, se sprošča precejšnja množina toplote. V tem primeru pravimo, da gre za eksotermni ali toploto proizvajajoči proces. Ako pa se n. pr. cepi ogljikova kislina in ogljik in kisik, je treba toploto dovajati, ker je to »endotermni«, toploto vezajoči proces. Raziskovanje zakonov, po katerih se toplota pri posameznih procesih veže ali oddaja, je naloga »termokemije«.

Druga panoga zase je elektrokemija, ki raziskuje procese, ki se vrše pod vplivom električnega toka. Semkaj spada elektroliza, to je razkroj vode in drugih tekočin v prvotne sestavine ter proučevanje vseh neštetihi kemičnih reakcij, pri katerih nastaja električni tok n. pr. v galvanskih členih in akumulatorjih.

Posebno važna postaja zadnji čas fotokemija, ki raziskuje kemične učinke svetlobe, ki utegnejo biti izredno močni. Tako se n. pr. mešanica vodika in klora v temi ne spoji, če pa pride na svetlobo, se pod eksplozijo stvori solna kislina. Zelo važna je vloga fotokemičnih učinkov sončne svetlobe pri vseh življenjskih pojavih. Vse višje živalske in rastlinske vrste ne morejo obstojati brez sončne svetlobe. Asimilacija pri rastlinah, to je tvore-

nje škroba in sladkorja iz ogljikove kisline s posredovanjem listnega zele- nila ali klorofila, se lahko vrši samo v sončni svetlobi.

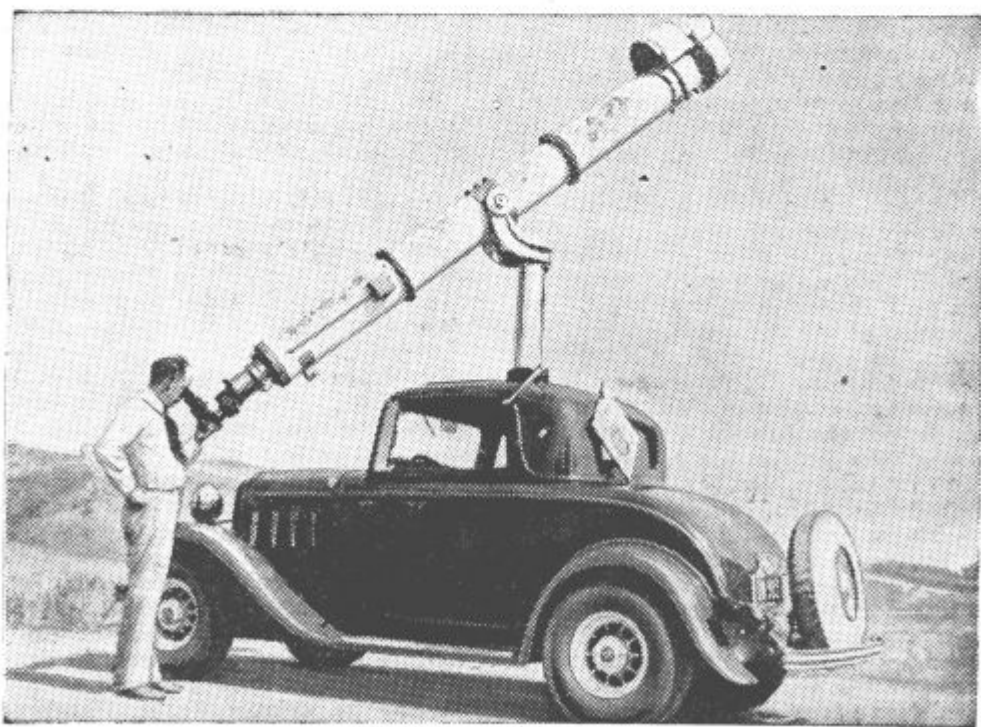
Slednjič temelji na svetlobno kemič- nih pojavih tudi vsa fotografija. Slika na fotografski plošči ali filmu nastane tako, da bromovo srebro v želatinasti prevleki pod vplivom svetlobe delo- ma in sicer na različnih mestih različ- no močno razpade in da srebro, ki se pri tem izloči, tvori po »razvitju« sve- tlejše in temnejše svetlobne odtenke.

Slednjič je poseben pododdelek fizi- kalne kemije, tudi koloidna kemija. Koloide imenujemo najfinejše razde- ljene substance, ki tvorijo nekako vez med fizikalno ločljivimi zmesmi in pravimi kemičnimi spojinami.

Prav tukaj sta fizika in kemija v vzajemnem delu spet zadeli na atome, in posledje je fizikalna atomska teorija odločilno vplivala tudi na nadaljnji razvoj kemije. Ko so namreč konec minulega stoletja izsledki spektralne analize ter proučevanja röntgenskih žarkov in pojavov radioaktivnosti prisilili fizike priznati, da je vsa ma-

terija zgrajena iz atomov, so mahoma dobile tudi atomske zgradbe kemikov solidno podlago. Šele fiziki so lahko izračunali vrednosti za velikost posa- meznih atomov ter njih število in po- razdelitev v prostorski enoti. Najvaž- nejše pri vsem tem pa je bila sklad- nost števil, dobljenih po različnih raziskovalnih načinih. Tako se je sled- njič posrečilo sestaviti »model atoma«, t. j. sliko o notranjem ustroju atoma, o njega sestavu iz še bolj elementarnih delcev: elektronov ter atomskih jeder ali protonov. Na podlagi teh atomskih modelov je bilo posledje mogoče zakone fizikalnih pojavov tudi računsko pra- vilno zasledovati.

Atomska teorija pa ni zmagala tako sijajno samo v fiziki, ampak tudi v kemiji. Z njeno pomočjo se je posre- čilo iz sil, ki delujejo v notranjosti atoma izračunati zakonitosti, po kate- rih se spajajo kemične prvine. Prav zadnja leta je znanost v tem zelo na- predovala. Najnovejša dopolnila atom- ske teorije: »valovna mehanika« in »kvantna mehanika« sta razbistrili mnoge še ostale nejasnosti v kemiji in



ZVEZDARNA NA KOLESIH

Za zvezdarno v Whittieru (Kalifornija) so zgradili teleskop na kolesih, da bodo mogli zvezdoznanci proučevati nebo tudi v težko dostopnih krajih

dasi je njih »matematično odelo« neznanost komplicirano in dasi so napravila model atoma nepreglednejši, kakor je bil spočetka, vendar pomenita velik korak naprej na poti k enotni znanosti, ki bo objemala vse posamezne panoge fizike in kemije. Lahko se

trdi, da more fizika že danes obravnavati vse probleme kemije, da lahko v vseh podrobnostih razloži nastanek prav vsake kemične spojine zgolj na podlagi notranjih atomskih, v prvi vrsti električnih sil in to celo računsko v strogo pravilnem razmerju.

NIKOLAJ GRUNDTVIG IN LJUDSKO VISOKO ŠOLSTVO

DR. VLAD. TRAVNER

NADALJEVANJE

Grundtvigove narodno prosvetne ideje so si osvojile kmalu ves svet, zlasti sever in dežele, kjer so obstojale že prej sorodne kulturne organizacije. Opisati silni duhovni pokret, ki je zajel v zadnjih 80 letih skoraj vse narode zemlje, ni lahko. O tem bi se dalo napisati obširno — gotovo hvaležno in zaslužno — delo. Zato naj se zadovolji bravec le s kratkim pregledom ljudskega visokega šolstva pri drugih — pred vsem evropskih — narodih, zlasti kolikor je (v neposredni ali vsaj posredni zvezi) z delom velikega Danca.

Ostale nordijske države, Norveška, Švedska, Finska in Island (ki je z Dansko le v personalni uniji), se ravnaajo povsem po danskem vzgledu. Propagatorji Grundtvigovih idej so bili na Finskem zlasti dijaki, v ostalih deželah pa kmetje. Danes so ljudske visoke šole z internati skoraj v vseh občinah. Namenjene so pred vsem kmetškemu ljudstvu, deloma tudi delavstvu (n. pr. v Brunsviku na Švedskem). Učni predmeti so v bistvu isti kakor na Danskem. Le Finci so uvedli tudi luteranski verouk v zaščito naroda proti ruski pravoslavni oz. komunistični propagandi. Zavodi uživajo izdatno državno podporo. Tako je žrtvovala n. pr. Švedska 1920 720.000 šv. kron neštevilni draginjskih doklad in bogatih dajatev v naravi, Finska pa 1919 nad 1.200.000 mark. V zvezi z ljudskim visokim šolstvom je — zlasti na Švedskem — obnova domače kmetijske industrije (»Hemsloyd«). Znamenita je posebno industrijska šola v Nääsu (ust. 1874), ki je postala vzgled vsem sličnim zavodom sveta. Poleg tega delujejo številne ljudske knjižnice in razne druge prosvetne organizacije, ki čuvajo in goje narodne pesmi, glasbo, igre, nošnje itd.

Na Angleškem segajo začetki narodne prosvete v prvo polovico 19. stoletja. Velike zasluge za to si je pridobil (okoli 1820) lord Brougham. To gibanje so pospeševale razne verske ločine, pred vsem kvekerji, nadalje demokratsko stremljenje tega časa in razvoj industrije. Tako so nastali do 1850. številni (deloma konfesionalni) zavodi s knjižnicami in čitalnicami, ki so skušali dvigniti dotlej zanemarjeno izobrazbo širših slojev oziroma izpopolniti strokovno znanje delavstva kakor »Adult schools« (za odrasle sploh), »Mechanic's institutes« (za delavce) i. dr. Poleg tega so prirejale strokovne tečaje in predavanja razne delavske zveze in korporacije.

1867. je začel predavati — deloma pod vplivom Grundtvigovih idej profesor Trinity Collegeja v Cambridgeju James Stuart učiteljem in pozneje delavcem v severni Angliji. Njegovi uspehi so povzročili, da so se začela zanimati za izobrazbo širokih slojev tudi vseučilišča, pred vsem v Oxfordu in Cambridgeju. Tako je nastalo — zlasti po 1873. tako zvano »gibanje za razširjenje vseučilišč« (»University extension movement«; glasilo: »University extension journal« v Cambridgeju). Namen pokreta je, omogočiti akademsko izobrazbo slojem, ki niso imeli za to prilike ali jih vsaj seznaniti s posameznimi panogami človeškega znanja. To stremljenje podpira v izdatni meri država. Nadalje so si pridobili velike zasluge za narodno prosveto številni odlični kulturni delavci kakor John Ruskin, Maurice, Kingsley, Arnold Toynbee, Barnett i. dr. Pod njihovim vplivom so nastali — deloma po danskem vzorcu — razni prosvetni zavodi, posebno za delavce kakor »Working men's colleges«, »Settlements« (= naselbine izobražencev in bližini revnih, da jim nudijo duhovno in materialno po-

moč) i. dr. V novejšem času je postalo pomembno zlasti delovanje »Delavskega izobraževalnega združenja« (»Workers educational association«), ki ga je ustanovil 1903. Albert Mansbridge; za elito delavstva pa »University tutorial classes«, ki jih lahko smatramo za višek angleškega ljudskega visokega šolstva. Bodočim voditeljem delavskega gibanja nudita potrebno splošno in strokovno izobrazbo »Ruskin college« in »Central labour college«, oba v Oxfordu. Za duševne potrebe vojske in mornarice skrbi »Young men's christian association«, ki je imela velike uspehe zlasti med svetovno vojno. Bolj teoretičnim svrham služita »British institute of adult education« in mednarodna »World association for adult education«. V splošnem ima angleško ljudsko visoko šolstvo delavski značaj s socialnimi tendencami.

V Nemčiji so nastale prve narodno-prosvetne (meščanske, trgovske, rokodelske, delavske i. dr.) organizacije kmalu po Napoleonovih vojnah. Zaradi političnih razmer pa so se mogle razvijati uspešnejše šole po 1848. Velike uspehe so obetala — vsaj v začetku — številna

delavska izobraževalna društva, ki so nastala po 1860. pod vplivom socialno demokratičnega gibanja. Vsa ta združenja so imela politično ozadje. Zgolj poljudno-znanstvenim namenom so služili: »Družba za razširjanje ljudske izobrazbe« (»Gesellschaft für Verbreitung von Volksbildung«; ust. 1871), »Nemška zveza društev za javna predavanja« (»Deutscher Verband von Vereinen für öffentliche Vorträge«; ust. 1879) in zlasti »Humboldtova društva« (»Humboldt-Vereine«; ust. 1878), ki so vzbujali med preprostim narodom zanimanje za razne, pred vsem naravoslovne vede.

Zlasti se je razvilo narodno posvetno delo v nemški državi konec prejšnjega in v začetku sedanjega stoletja. Po vzorcu angleškega gibanja za razširjanje vseučilišč oziroma sličnega pokreta v Avstriji so ustanovili 1898. profesorji berlinskega vseučilišča »Društvo za poljudne tečaje« (»Verein für volkstümliche Kurse«). Njihovem vzgledu so sledili tovariši na ostalih nemških visokih šolah. Že naslednjega leta (1899) so se združili ti »tečaji« v »Zvezo poljudnih



E. Urbahn: PRI VODNJAKU (lesorez).

tečajev visokošolskih profesorjev Nemške države» (»Verband für volkstümliche Kurse von Hochschullehrern des Deutschen Reiches«), ki je priredila številna predavanja in ljudsko-visokošolska zborovanja (n. pr. 1904, in 1910. na Dunaju, 1908. v Draždanah, 1912. v Frankfurtu ob M. i. dr.), dokler ni svetovna vojna onemogočila nadaljnega dela.

Za prosveto meščanskih slojev so si pridobile znatne zasluge tudi »Uranije« in ljudski izobraževalni domovi. — Prve ljudske visoke šole z internati po danskem vzgledu so ustanovili Nemci v začetku tekočega stoletja v Schleswig-Holsteinu (Mohrkirch-Osterholz, Albersdorf, Tingleff i. dr.) z namenom okrepiti nemško narodno zavest prebivalstva in onemogočiti tako dansko propagando.

Po svetovni vojni so se razširili ti zavodi po ostalih delih države. Uspehi pa so bili v splošnem nezatni, ker so bili

stroški za vzdrževanje previsoki. Često so jih ustanovljali pripadniki raznih svetovnih nazorov v propagandne svrhe n. pr. socialisti v Tinzu pri Geri, protestanti v Hermannsburgu pri Hannoveru, katoliki v Monakovem (»LeoHaus«) itd. Več šol je ustanovila tudi država (n. pr. l. 1921 v Lecku, Schleswig-Holstein). Kljub razlikam imajo vse te šole — po izjavi njihovih zastopnikov na skupnem zborovanju v Mohrkirch-Osterholzu (1919) — isti smoter: Vzgajati pod vodstvom znanstveno izobraženih strokovnjakov v skupnem delu vse sloje prebivalstva k duševni samostojnosti. Poleg teh šol obstoje v Turingiji in v Porenju še tako zvane »svobodne ljudske visoke šole«, kjer odločajo slušatelji povsem svobodno o metodi pouka, o duševni smeri in o učnih predmetih. Na ta način hočejo preosnovati vse sedanje šolstvo. Opirajo se zlasti na mladinsko gibanje.

PRIDOBIVANJE ZLATA IZ MORJA

Doslej je bilo urejenih že več poskusnih obratov za ekstrahiranje zlata iz morske vode, v kateri je ta žlahtna kovina raztopljena v prav malenkostni množini. Rentabilnostni računi in praktične izkušnje so pokazale, da se za pridobivanje na veliko noben dosedanjih postopkov ne rentira, ker je raztopina preredka.

A Gurevič je zdaj dokazal, da je množina zlata v morski vodi še mnogo manjša kakor se je doslej računalo, da znaša le delce miligrama na vsako tono morske vode. Gurevič je napravil naslednji poskus. Krpe tkanine je lužil s taninom in jih potlej prepariral s klorovim kositrom. Na ta način se je vsedla na krpah spojina tanina in kositra, na kateri se je odsedalo zlato iz morske vode, če je le še vsebovala 5 miligramov zlata na tono. Poskusi z morsko vodo na brežinski obali so pokazali popolnoma negativen rezultat, kar kaže, da je množina zlata v morski vodi še manjša kakor so mislili.

NARAVNE BAJANICE

Nekateri rastlinoslovci so baje dognali, da neka vrsta rastline izdaja prirodne zaklade v svojem okolišu. Profesor Maks Wolf jih je imenoval bajanične rastline. Med nje spadajo v prvi vrsti zlatice. V Kaliforniji rase neke vrste belo cvetoče grmičevje, ki kaže, ali je v okolici zlato vsebujoči pesek ali hribina in v kolikšni razsežnosti. V Queenslandu poznajo neke vrste divjjo češnjo, ki baje tudi rase samo tam, kjer je v bližini zlato ali srebro.

V Montani poznajo posebno srebrno rastlino, v Avstraliji pa neke vrste nagelj, ki izdaja ležišče bakrove rude. V starem svetu pozna ljudstvo skoraj povsod, kjer so bili včasih rudniki, posebne rastline, o ka-

terih veruje, da izdajajo bogate žile te ali one rude.

V okolici Aachena poznajo n. pr. Calaminsko vijolico, ki rase samo nad ležišči cinkove rude. Bele breze so značilne za železne rude, vendar se pa nanje, kakor trdi Wolf, ni vselej zanesti. Rastline so pač izbirčne v zemlji, kjer uspevajo, na močvirjih nikoli ne rasejo tiste, ki so domače na peščenem svetu in tako je prav verjetno, da so se posamezne vrste specializirale na tak teren, ki mora vsebovati vsaj malenkost te ali one rude.

PRVA REKLAMA

Dolga je pot od prvega poskusa trgovske reklame, ki so ga nedavno odkrili v Egiptu, do sodobne reklame, ki uporablja morje električne luči, zaposluje umetno obrt in celo letala, da ji s plini pišejo po nebeškem svodu. Vendar pa je med tema razvojnima fazama komaj dobrih dva tisoč let. Egipčanska najdba dokazuje, da je staroveški šef reklame imel velik smisel za udarno in učinkovito hvalo svojega podjetja, čeprav je imel na razpolago le zelo nedostatna sredstva.

Prva reklamna deska sveta je nastala v tretjem stoletju pred našim štetjem. Podjetni razlagalec sanj je prišel na srečno misel, da je občinstvu tudi pismeno oznanil svojo obrt, ker sta mu po večnem kričanju gotovo pošla sapa in glas. Pomagal si je z naslednjim napisom: »Tvoje sanje, cenjeni! sodržavljan, razlagam po pravih bogov. Srečna bodočnost! Modrec s Krete razloži vse!« Sodobna reklama je v svojem bistvu kratka in jedrnata. Že v prvih besedah mora povedati glavno. Kakor vidimo, je modrec s Krete poznal to zahtevo učinkovite reklame.

TRAGEDIJA V PREPADIH ANDOV

LEO GERWILLE-REACHE

Kontakt!
Kontakt!
Propelerji z motorji na kompresorje so se s težkim sunkom zavrtili.

Kakor da bi satan potegnil z metlo, se je pod vročo sapo motorjevih cilindrov daleč za letalom dvignil oblak rumenega prahu, v katerem se je redko in kratko bilje trepetajoče pritiskilo k tlom.

Letalo »San José«, ki so ga zdaj še zadrževale zavore in ljudje, uprti v njegova krila, se je treslo v vsem svojem zajetnem telesu.

Bil je krasen ptič s tremi motorji, stisnjen, mišičast, ves napet od tiste moči in hitrosti, s katero je kljuboval viharjem in se igral z višinami. Z njim, tako so mislili pri »Panagri« (Pan American Grace Airways), se bodo v bodoče najsilnejši vršaci Kordiljere pomanjšali v merilu prtilikavih gričev.

Pilot, ki je bil izbran, da povede to krasno letalo k odločilnemu naskoku, se je iz svoje varne kabine pod krili samozavestno zazrl v gigantsko, mračno skalnato steno pred seboj, ki se je vsa s snegom pokrita ostro odražala od neizmerne nebesne modrine nad santiaško ravnino.

Najnižji prelaz v tej gorski vrsti je 4000 m visoko. Da pa letala ne bi potegnili s seboj kateri tistih nevarnih, navpično padajočih zračnih tokov, bo treba leteti 5000 ali pa celo 6000 metrov visoko.

Pilot je žvečil gumí, da bi za ta čas ne pogrešal prepovedane pipe.

Gledal je:

V sinjini zraka se je vzpenjala gorska gmota neizmerno visoko, tako visoko, da bi si zvil vrat, če bi hotel z očmi slediti vsakemu grebenu. Fantastična grmada v črni in beli barvi ter strma, kakor da bi jo odsekal. Vrtoglavi kaos, ki človeka pretrese. Neprestopen zid, ki dejal, če se ne bi smešno slišalo za to silno pregrado, ki so jo v pradavnini dvignili zastrašeni titani, hoteč podpreti nebo, da bi se ne zrušilo na zemljo.

P o s t o m i n u t a h

Andí!

Trdnjava z ledenimi zakloni, sklenjen, strm masiv s posameznimi vršaci, ki

štrle iznad njega po šest tisoč metrov visoko in sredi med njimi orjaški steber, ki si piše v nebo nedoseženo veličino in slavo: sedem tisoč metrov visoki Akonkagua!

Prav na tem mestu si mora trimotornik izsiliti prehod. Poldrugo uro letenja pa bodo ljudje, ki jih je naložil v Santiago de Chile, izstopili v Mendozi na argentinskih tleh. V pičlih sto minutah bo obvladal to naporno pot. S transandsko železnico, ki pa je zdaj ustavljena, je trajalo tako potovanje včasí po več tednov, kadar so razsajali na pobočjih zimski viharji.

V manj ko sto minutah bo premagana za Mount Everestom najvišja gora na svetu.

— Kontakt!

— Kontakt!

Motorji, ki so za trenutek prestali, iznova zagrmé. Potniki — sedem jih je — se drug za drugim povzpno po aluminijasti lestevici v kabino in posedejo po mehkih naslanjačih. Nič se ne delajo široke in težke. Čisto majhni so in lahki, najrajši bi bili brezsnovni, da bi si boljše zavarovali življenje. Razburjeni so in brezbrizni hkrati. Prikrito jih stiska strah, da so sedli v to letalo, ki je vendar močno in varno, dočim jim gore, ki so resnično nevarne, niso mar. Robinson, ki je danes šef-pilot »San Joséja«, še enkrat pregleda stroje. Nič ni videti, da bi bilo kaj narobe. Cilindri ubrano pojo svojo ritmično monotono pesem, v kateri pripovedujejo marsikaj skrivnostnega, česar ljudje ne morejo razumeti...

Še za trenutek se ponudi poslednja prilika za rešitev. Vsakomur, ki ga zalezuje usoda, se ponudi takšna poslednja prilika:

— Pokažite mi še enkrat meteorološko poročilo, veli pilot.

— V Argentini lepo vreme. V Kordiljeri snežni viharji...

Ko vrača papir, ujame očitajoče poglede tistih, ki stoje okoli njega.

Toda, kaj naj stori? Za nameščenca, pilota, ni nikoli slabega vremena, kadar mora v zrak. Sneg, nevihta — to vobče ne obstoja. So samo junaški piloti, ki vzdržé, in mevže, ki na pol pota obrnejo, ker jih je strah.

V očeh potnikov je pilot morda jasno bral kratkotrajnost svoje vodilne vloge in svojo usodo!...

Plini plin!

Z brezbrizno kretajo roke da pilot znamenje za start.

Motorji zabrne, ptič se s široko razprtimi krili zažene po ravnici in po

hom se vračajo mehaniki v letalske lope.

Zdaj se prične delo brezžičnih telegrafistov, ki morajo z letališča slediti napredovanju letala. Eden posluša, dru-

Trinotorno potniško letalo »SAN JOSÉ« nad dolino transandske železnice



dveh, treh rahlih odskokih šine pod nebo.

— Hej! Jimmy! Sodim, da je ujel baš pravi dan, da se prepriča, kako nam sneg in vihar ne moreta do živega...

Težkih korakov in s prisiljenim sme-

gi beleži poročila, ki mu jih narekuje tovariš.

»San José« je odletel ob 6. uri 40 minut. Ob 7. prestreže telegrafist prvo depešo, ki javlja težaven let v slabem vremenu. Slede dolge minute nervoznega

pričakovanja. »Vihar« javlja trimotor-
nik v drugi brzovavki, oddani sredi ob-
upne borbe z elementi.

Spet sledi popolna tišina, ki pa go-
vori zdaj strašnejše reči, kakor bi jih
bile v stanu izraziti besede. Govori o
obupni borbi letala z viharjem, z mrtva-
ško belimi snežnimi zameti, ki ne dopu-
ščajo spregledati, kje grozi zemlja in
kje se pričinja rešilno nebo, kam naj
krene letalo, da ne treščí ob skalnate
stene, ki se mu z vseh strani primikajo
vse bliže in bliže.

— Evo, spet se oglašá njegova brez-
žična postaja. Piši, Jimmy, kaj nam ima
povedati!

Trije kratki žvižgi se zaslišijo v slu-
šalki — znamenje črke »S« — začetni-
ce tistega usodnega klica na pomoč, ki
ga noben pilot ne brzovavi poprej, do-
kler ni že vse izgubljeno, dokler ne vidi,
kako se mu zemlja v divjih zavojih vr-
tinči naproti.

En sam obupen znak je prihítel po
etru, potem so valovi utihnili...

Prav tisto jutro 17. julija je parnik
»Ciudad de Asuncion« Mihanovičeve pa-
roplovne družbe previdno manevriral po
reki La Plata, iščoč v megli primernega
prostora za pristanek ob carinskem po-
slopju. Vsak potnik se mora ustaviti tu-
kaj, preden se mu odpro vrata v Buenos
Aires.

Kar brž sem se moral otresti spomi-
nov na idilično vožnjo vzdolž prekrasne
obale Južne Amerike po smaragdnem
morju in se prepustiti na milost in ne-
milost carinskim šikanam, ki jih — se
mi zdi — človek še dvojno grenko ob-
čuti, če mora letati okoli v tako pasjem
vremenu, kakor je bil prav tisti dan. K
sreči sem že zvečer s prvo odpravo od-
šel v Buenos Aires. Večerjal sem že v
družbi nekaterih francoskih diplomatov
v Jockey Clubu, ki velja med Argentin-
ci za najsijajnejši, a po mojem okusu za
najdolgočasnejši lokal na svetu.

Novica

Prav veselo je mineval večer, ko je
bil iznenada poklican na telefon na-
mestnik francoskega poslanika Blondel.
Vrnil se je z žalostno novico, da mu je
glavni zastopnik francoske družbe za
zračno pošto Pierre Colin-Jeannel spo-
ročil, da je na poletu čez Ande izginilo
veliko potniško letalo ameriške družbe
»Panagra«, ki vzdržuje zračni promet
med Južno Ameriko in Zedinjenimi dr-
žavami. Colin-Jeannel je še pristavil,
da bi bilo iz človečanstva in tudi glede

na francoski prestiž vsekako potrebno,
da bi tudi francoska letalska družba
poslala nekaj svojih aparatov za izgub-
ljenim »San Joséjem«.

Pri tej vesti me je kar nekaj prema-
milo, da sem nehote ujel za roko Blon-
dela, hoteč mu povedati, kakšna misel
mi je pravkar šinila v glavo. Pa je
menda že vnaprej uganil mojo namero:

— Vi bi hoteli sodelovati pri reševal-
ni odpravi, je dejal. Nič ne branim, to-
da pomisliti morate, da ste poprej v
Chaku trpeli vročino 40 stopinj, dočim
vas čaka v Kordiljeri najmanj 20 ali
30 stopinj mraza. Saj človek je res tr-
doživ, toda...

Za trenutek sem že začel oklevati,
ker sem bil res zbit in potreben počit-
ka. Videč, da me je spametoval, je Blon-
del nadaljeval:

— Če bi bil kdo naših sposoben za re-
ševalni posel, potem je najbolje, da iz-
beremo tistega, ki je nekoč že umiral v
snežnih zametih Andov. Morda bo pre-
nesel svojo srečo na one, ki zdaj dele
njegovo usodo. Guillaumet je že prestal
smrtni strah, njega nič na svetu ne bo
moglo ustaviti. — Guillaumet naj za
jutri pripravi letalo in poleti v Ande za
»San Joséjem«!

Ko sem zaslišal ime Guillaumet, me
je kar spreletelo. V njem se mi je zde-
la izražena sama avantura. Že sem se
videl vrženega visoko pod nebo, zibajo-
čega se pad ostrimi vršaci in visečega
nad prepadi, debelo zasutimi s snegom.
Guillaumet! Deliti z njim vse grozote in
nevarnosti, ki se obetajo. Kot skromen
opazovalec poskusiti z njim ta edinstve-
no smeli podvig. Z njim, z Guillaume-
tom, fantonom Kordiljere, ki je z moč-
jo svoje volje, z ljubeznijo in juna-
štvom ukanil samo smrt, ujet v pasti
lednikov, iz katerih ni rešitve... Ne,
tega nisem smel zamuditi.

DALJE

MAKOVO OLJE ZA SVEČAVO

Leščerbe na olje, ki so pri nas že zdav-
naj izginile, so na Kitajskem še splošno v
rabi in jih petrolejke nikakor ne morejo
izpodrinuti. Svetijo sicer dokaj medleše
kakor petrolejske svetilke toda makovo
olje, ki ga žgo v njih, je na Kitajskem
tako poceni, da ga ne more izpodrinuti no-
beno drugo gorivo, čeprav je dosti boljše
kakovosti. Posebno razširjene so leščerbe
na makovo olje v krajih, kjer goje mak za
pridobivanje opija. Izbera semenja je nam-
reč dostikrat tako velika, da ga lahko ku-
pujejo oljarne kot stranski proizvod.

V novi NOVI

DR. A. DEBELJAK

NADALJEVANJE

Clovek bi menil, da je v Primorju obilo koristnih rib, a ni tako. V Jadranu jih namreč uničujejo sovražniki, pred vsem račič »cirolama hertipes«. Kakor črvi napadajo drevo ter ga izgrizejo, dokler ne usahne, tako se spravljajo ti račiči nad ribo, puščajoč v njeni koži golo okostje. Te kvarljivce imenujejo ribiči enostavno morske bolhe.

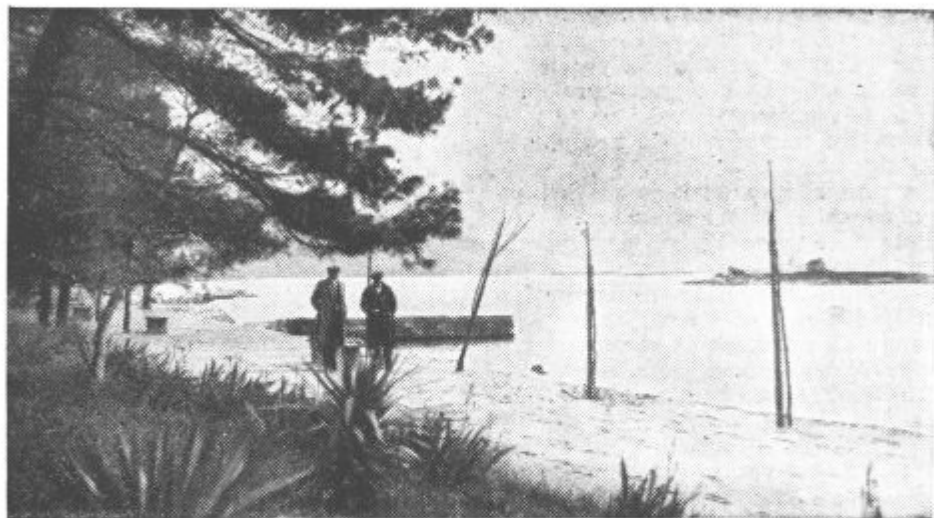
»Evo, gori spava,« se odreže golobradi plačilni, t. j. Čika Sima sam.

»Čuo sam, da se vam je sinko rodil u boci.«

»Ne, rodio se je u Boki, gospodine.«

»Zašto vam je žena tako mala?« sem se pošalil, vedoč, da je večja od njega.

»Žena je zlo, pa sam uzeo što manje zlo.«



PARK V NOVEM, zadaj desno otoček San Marino

Ko na cesti pod mogočnimi »jablenic« (jagnedi) obiramo osliče, nastane v gostilniški sobi šum: škorpion se je priti-hotapil vanjo. Gibčen gost ga ujame v steklenico. Meneč, da je profesor prirodopisja, ga drugi dan na samem nagovorim v lomljeni češčini. Predstavi se mi: dr. Štěpan Sommer, svetnik politične uprave v Bratislavi. Svojim prijateljem v muzeju zbira po svetu živali. Ko so se vlekli cigani z medvedom mimo, je stekel za njimi in jih ujel v svoj film. Nujno me je povabil, naj pridem poleti v CSR, kjer mi želi poskrbeti ugodnosti ter olajšati stike. Ožjih rojakov Slovakov je v Novem nad 40, Čehov še več.

Za razvedrilo krenemo včasih k Čiki Simi, bosanskemu rojaku iz Tetova. Stric Sima: človek bi pričakoval bradatega gostilničarja, in res:

»Kje je stric Sima?« so vprašali golokrogega vitkega plačilnega.

Gostilna »Čika Simi« je srčkan draguljček, ki ga oživlja zvočnik. V njej je Mariborčan Piliš nekaj večerov kazal svoje harmonikarske spretnosti, glumec Marinković iz Beograda pa parodiral zenitistovsko pesništvo:

Neki miris smrdi,
neko blesavo gleda
kako se papa ispoveda,
nešto se hladno puši...

»Bo jutri lepo vreme?«

»Da, če ne pride kaka depresica (depresijica), se odreže sobesednik.

Domov grede vidiš svetilnik, o katerem je R. Katalinić Jeretov nedavno zakrožil, kako meče

u noč crnu i tamnu
svoju traku plamnu...
Majak silan stoji,
Neptuna se ne boji...

Pasji dnevi, še bolj pasje noči! Od vročine se marsikomur ne ljubi v posteljo.

Na vse zgodaj, po dveh ali po treh prihajajo krokarji, ki so jih naši visokošolci na Dunaju krstili po restavraciji »Zum Raben«.

»Ragu, ragu, eho, od'te k vragu!« skovika od nekdaj ponočnjak. Dejal bi mu: lemur, ker to ime narobe pripoveduje njegovo početje: Rumel (hrup). Slično je Abraham a S. Clara označil vojakovo dolžnost: Soldat — tadlos!

Hitro po 7. uri pricijazi pred Malvićevo restavracijo-kavano voznik tri stebre leda, ki ne prihaja iz bližnjih gorskih Ledenic, ampak iz novljanske tvornice. Ta umetni led se mi je pozneje še opletal, ker sem si ga preveč metal v pijačo. Ženske prenašajo tovore vse oprtiv. Gostje srebaajo kavo. Evine hčere seveda v kopalnih bregušah. Prvi fanatiki morja in sonca gremo že na stopnjevite skale na martinčkovanje. »Ko bi se jaz toliko sončil in kopal, bi bilo že davno po meni,« modruje priletjen domačin. Mlajši njegov rojak z vseučiliško izobrazbo pa je priznal, da se je letos enkrat opral v slanem elementu, misleč očitno kot oni Francoz na Bledu. Il n'y a que les gens sales qui se baignent, edičo umazanci se kopajo.

Zato pa smo mi prišleki toliko več negovali in kožo negovali nalik Homerovim junakom, ki poznajo mrzlo kopel (psychrolutein). Na severu so celo iz materinega telesa nosili otročičke v ledeno reko, da jim preizkusijo odpornost, a latinski glagol »lavare« (umivati) je pri njih dobil pomen okrepčati, »laben«.

Pri vsem tem gre glas o Primorcih, da so čili in čvrsti. Na starost jih je treba ubiti, kakor so to delali domala vsi indoevropski rodovi v sivi davnini. Pri nekem Latincu lahko čitaš, da so 60letne starce z mosta pehali: sexagenarios de ponte dejiciebant.

Ob mokrem življu je prijetno, kakor da je vsak dan nedelja. »Ugodno je more!« vzklika vpričo nas nedoraslica.

»Joj, kako ja volim more!« se olajšuje druga golica. »Izvršno je!« čuvstvuje tretja frklja.

Pravkar čitam, da je pred malo meseci izšla lepa pesniška zbirka Ch. Le Goffic: Les poètes de la mer. Georges Guy piše o njej razpravo (Mercure de France, 15/8, str. 42—92), kjer poudarja zlasti dva vira za poznavanje morja. To sta Homer in severna saga. Rimci nesramno kopirajo Odisejo. Guy pregleduje glavne francoske glasnike morja do Claudela in Valéryja, pomembne Angleže in povzdiguje Kellermannovo knjigo Das Meer.

Nato snujejo mimo nas slikarji in risarji. Pretresa morsko godbo, vonj, okus, otip, legende, živano in cvetano v umetnosti. Morje mu je zla snov (mauvais sujet), katere še noben umetnik doslej ni ovekovečil s takšno sintezo, da bi oplašil poznejše poskuse. Pri nas je najlepše prikazal ocean O. Župančič »Ob Kvarneru«.

Skupina domačih mladenk se koplje blizu nas. »Joj, tu je mrk, diše kakor človek,« se preplahi Danica. In res, že prof. Žabkar je bil znanal ob pečini pod spomenikom kralja Petra nenavadno srebanje, srkanje, hropenje, kadar se je valovanje plajhalo. Kdo je ta skrivnostni Mrk? Bajeslovno bitje ali pa samo votlina v obrežju? Sokopalec je segel v luknjo in kmalu potegnil — človeško roko ven! Vendar ne bojte se: izlekel je svojo roko.

»Ajme, kako je dumbokč!« piska naša Jerkica, ki se prvič uči plavati in skakati. Prijemlje se ljubko za nosek in šteje: »Jedan, dva... Priprava!« Preden izreče »tri«, najde sedem izgovorov.

Pred poldnem nas poboža krlitati veterič, nemirni popotnik, neumrljivi Ahasver. Z njim privihra Vinodolec: »Ala, grozdja lipoga!« Mlade Sarajke se mu smejo, ker ne govori: groždja. »Všič!« odganja ena obade, kakor bi pri nas podila mačko. Nagci štramajo vse vprek na: šta, što, kaj, ča, ca. Pri Vinodolcih opažam dokaj čisto govorico. Tujk je veliko manj nego n. pr. v Bakru, kjer je gospodinja takole razkazovala sobo:

»Šjor, ovó van je kučeta (postelja), ovo j' komodin (pripoteljnjak), ovo j' lagaman (lavaman = umivalnica), ovo j' šugaman (brisača), ovo van je bukalin (počepnica), ovo van je fineštra (okno) i lipa višta (lep razgled) na more.«

Zagrebčan debelo gleda ko tele nova vrata.

»Ča, gošpodin, nišu Hrvát?«

Nehote se domisliš nekdanje ljubljansčine: »Hauptmanov purš na ganku v drugem štuku plave tepihe klofa.«

Popoldne nikne od nekod troje domačinov. »Ki ti je dal sandolin?« strahuje eden paglavca, ki si je sam prilastil tuj čoln. Eden skakače na glavo in roni. Vabi v vodo pleskarja, ki se opravičuje, da ne zna plavati. Skakač je zadel na ježka.

»Ča, ste se náboli?«

»Nisam, nápikal san se,« se odziva ranjeni s podvisliškim humorjem.

»Zač pljuvkate uvik, onako more mora da naraste,« zveni graja plavaču, ki venomer hrka.

»Zbogon, gren za Crikvenicu,« se na videz poslavlja obraz iz morja.

»Odi, tamo pozdravi mojo pokojnu ženu!«

»Ma, Herr Doktor, nicht meglich!« se čudi Goričanka dunajskemu zdravniku,

ki se mu je žena nogo zlomila, skakaje v dolgotetih čevljičkih po razjedenih pečinah, kjer se je ta dan potolkel tudi Malvičev sin poskočin.

DALJE

HORATIJEVA HIŠA

MIHI JAM NON REGIA ROMA,
SED VACUUM TIBUR PLACET
AUT IMBELLE TARENTUM.
MENI ZE NE UGAJA KRALJEV-
SKI RIM,
PAČ PA PRAZNI TIBUR ALI
NEBOJEVITI TARENT.

Ko hodiš skozi Tivoli pri Ljubljani, ali se spomniš, da tiči v tem imenu moderna oblika starega Tibura, ki je tako prijal modremu Horatiju, pesniku pametnega uživanja? Njegov prijatelj Maecenas, čigar ime je prišlo v pregovor za pokrovitelja umetnosti (»mecenc«), je imel tukaj — 24 km severovzhodno od Rima — svojo vilo, današnje elektrarno za mestno razsvetljavo.

Sediva za mlzo na ploščadi v gostilni. Na levi v kotu vidiš marmorno ploščo v zahvalo papežu Leonu XII., ki je iztrebil rokovnjače in tajne družbe v rimski pokrajini ter omogočil postaviti kramo v tako ljubki okolici. Tu sva v restavrantu Sibila, ki ni toliko slovela kot Sibila v Kumah, znana iz Prešernove pesmi »V spomin Andreja Smoletac«:

Mogla umreti ni stara Sibila,
da so prinesli ji z doma prsti...

Malo dalje se dviga Vestin tempelj, lahen nalik golobom, ki stopajo po njegovih okrajkih ali robnikih (simsih). Tam v svetem gaju izvira »praeceps Anio«, slapovita reka, Horatiju ljubša od vseh grških krasot.

Ob najini mizi se dva potnika prepirata o kraju, kje stoji Horatijeva hiša. Natakar, učen kot pristen cicerone, s ploho besed objasni zadevo in tako odrinemo k stavbi, stoječi poleg cerkvice sv. Antona Padovanskega. Pozvonimo. Vstopimo.

Je li to vinski ali božji hram?

Morda je eno in drugo: to je Horatijeva hiša. Čepi v podzemlju bivšega jezuitskega samostana. To bivališče je moralo biti prav čedno, pa naj poreko zagovorniki kmetske preproščine karkoli. Quintus H. Flaccus je opeval mirno življenje in epikursko krepost v okolju, ki ni imelo na sebi nič primitivnega. Tako izbran dar gostoljubja se ni mogel udeleževati v poprečnem stanovišču. Politiki in kapitani so morali prihajati k njemu, ako jim je



Pogled na TIVOLI

ostalo še kaj razboritosti, na prijetno kramljanje v podeželskem zatišju:

Beatus ille, qui procul negatis... »Blagor mu, kdor daleč od kupčij...« ali kako je že pokojni skravec to prevel v Cvetju XVII. t., 1. zv.

V pisemcu na plemiča Septimija, namenjenega na dolgo potovanje proti Španiji in Afriki, pesnik izjavlja: »V Tiburu naj se naselim na stara leta, Tibur bodi konec mojim naporom po morju in cestah in v vojni službi.«

Ta prijetni domek je bil po vsej priliki tako lep in udoben kakor nekatere zgradbe v Pompejih. Vemo sicer, da je naš poet zložil basen o mestni in o poljski miši:

Rusticus urbanum murem mus paupere
fertur
Accepisse cavo, veterem vetus hospes
amicum...

Vendar avtor nas je hotel z njo na rahlo poučiti, da ima človek le na selu pokoj. On sam je kakor poljska miška, ki pa po-

zna vso premetenost mestne miške. Med njegovimi štirimi stenami si je treba misliti postelje od slonove kosti, drage zavese, polne košare slastnih stvari: na njegovih mizi se ni jedel zgolj zabeljen bob ali fižol. E-d B-n.



VENDOMESKI STEBER

Gotovo ni v Parizu spomenika, na katerem bi se človeška nestanovitnost stanovitneje razodevala kakor na vendomeskem stolpu. Ta je v 18. stoletju nosil Girardonovega Ljudevita XIV. Prekucija ga je prekucnila in ga nadomestila s sadreno podobo Svobode ali Republike. Pod cesarstvom so postavili na njeno mesto Napoleona v spomin na porazni vojni pohod l. 1805. »Monumentum belli germanicæ, govori napis, ki ga je sestavil odlični latinist Ennius Quirinus Visconti: pri vsem tem pa ti je napis dvoumen, ako ne poznaš zgodovine. Tega Napoleona, napravljenega po rimski šegi: fibula (spona, klupa) mu speinja plašč na desni rami. Ob prihodu zaveznikov so ga l. 1814 vrgli na tla ter ga prelili v Henrika IV. za Novi most, a na mestu njega so na podstavec vtaknili belo zastavo in lilijo (Fleur de lis).*) Ludovik Filip je ustoličil kip s klobukom. Napoleon III. je pregnal Kaprolčka v šrambo za marmor in na njegovo mesto del ovenčanega Cezarja v oklepu, ki ga vidite še dandanes. L. 1870 so soho s klobučkom vrgli v Seino, da se je ne bi Prusi polastili. Naslednje leto je komuna razdrila stolp, »zoprni spomenik napačni slavi častihlepnega nestvorca«.

Tretja republika je pobrala iz vode prvotno podobo in jo shranila na dvorišču Invalidskega doma, drugo pa je vzpostavila na njen velikanski cilindru. Naša slika pa kaže, kakšen bo v najkrajšem času vendomski stolp, ki nosi na svojem plašču v zavojskih bronaste pridvižne ploskorezbe, 76 prizorov iz Korsičanovega življenja.

Po Tribune de Genève.

*) V grboslovju ali heraldiki po navadi pišejo: fleur de lys. A. Klodovik (Clovis)

je po svojem prehodu čez pregazišče pri Vienni, kamor ga je po ljudskem izročilu vodila košuta, da bi otel vojsko pri Poitiersu, gredeč utrgal peruniko (plutnik, iris),



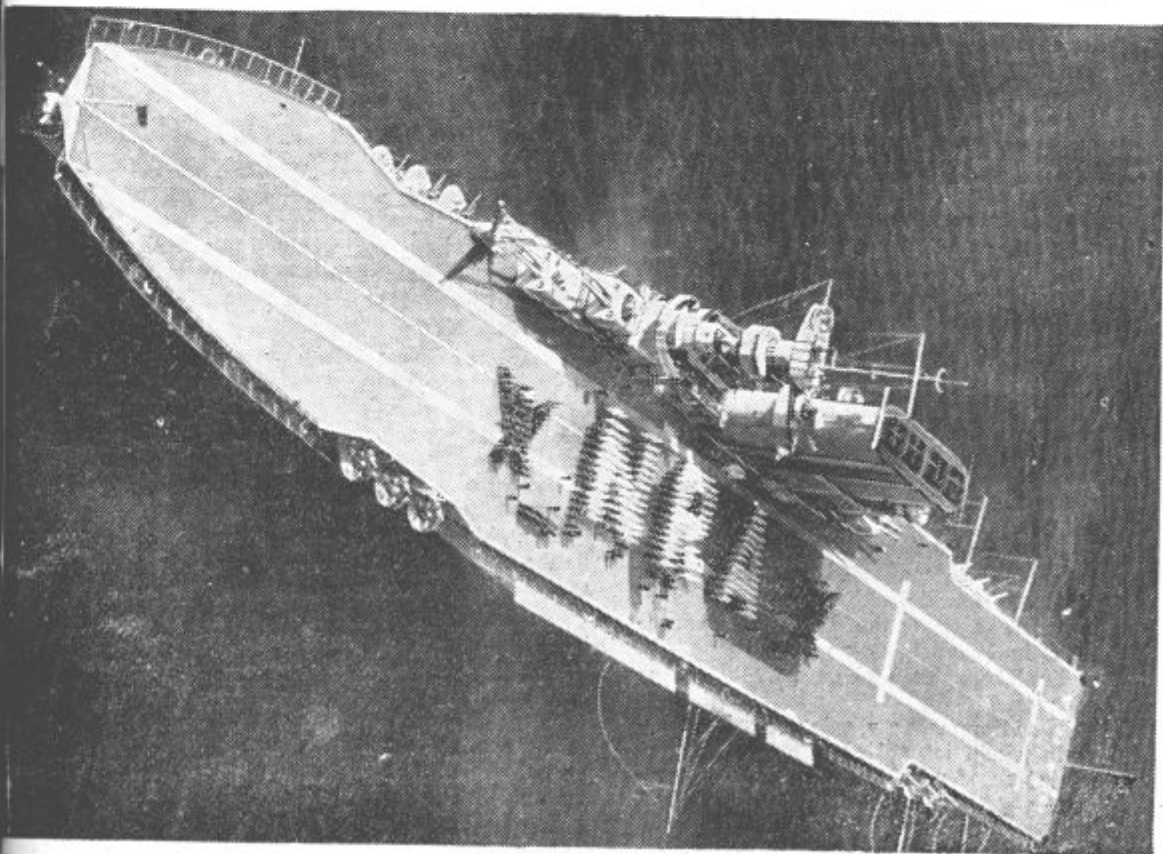
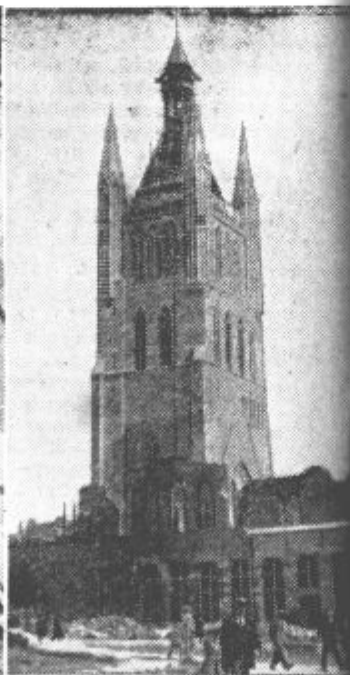
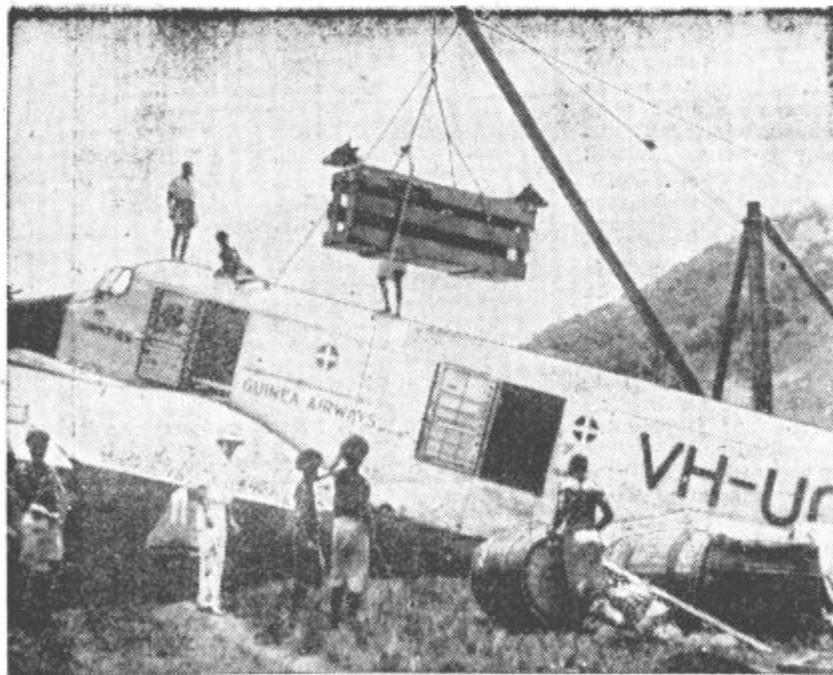
si jo vtaknil za klobuk, češ, da si privzame ta cvet za krono. Ta rumena močvirska rastlina pa se, trdi Journal des Debats 6. IX., nazivlje v angleščini flor de luce, kar bi pojasnilo grški l (γ) v črtki francoskega grba.



Zgoraj (od leve proti desni): Irski državni predsednik De Valera inspicira konjeništvu — Francoski zrakoplovni minister Pierre Cot je obiskal Moskvo. — Maroko v Parizu: v bližini pariške džamije je prava orientalska kavarna, ki jo obiskujejo Maročani



Spodaj (od leve proti desni): Na Novi Gvineji je letalski promet tako razvit, da pošiljajo z letali tudi živino — V Ypresu izginjajo strašni sledovi svetovne vojne: slika kaže lepo srednjeveško stavbo, ki so jo Nemci docela porušili, Francozi pa so jo znova postavili — Moštvo ameriške »Saratoge« je sestavilo inicialke Rooseveltovega vzpostavitvenega programa



KARLO KOCIJANČIČ: ZAPISKI BORISA MOLANA

(Med temi zapiski, vendar ločeno od njih, sem našel pri urejevanju še nekaj popisanih strani, večinoma z datumom poznejšega časa. Nisem jih mogel uvrstiti v prejšnja, že tako brez vsake graditeljske linije, samo po elementarnem, trenutnem razpoloženju urejena poglavja te izpovedi. Uvrščam jih kot dodatek, ker se mi zdi jo zanimiv material za proučevaltela človeške psihe. — K. K.)

36

Danes, na dan njene poroke, premišlujem: kaj je bil prav za prav tisti satanski vzrok, ki je naju združil najprvo v poročni postelji najvišjega razkošja, da naju po eni sami noči obudi na mučilnici vseh gnusov, zablod, bolečin in razočaranj. Kaj je ta strahotna, vse spajajoča in uničujoča ljubezen? Kakšen zmisel ji je hotel podtakniti tisti vseomogočni bog, ki jo je ustvaril ljudem? Ali pa je ustvaritev nekega sarkastičnega satana, ki jo je vrgel med stvari in bitja, da jim dokaže, kako malenkostno je delo omam, ki ga je spočel vsegamogočni bog, in da se zaroga stvarim, bitjem in bogu?

V vrtinčasti praznini mojih možganov mi z blaznim hrupom odjekajo odgovori, ki so še kot hrup prethi, da bi jih ujelo človeško uho, ali pa presilni, da bi jih moglo poslušati brez razpočenja ušesnih mrenic. Vse je kakor oglušujoč vodopad vpraševanj, odgovorov; najskrajnejših slasti in najbolj peklenskih tbrtur, stvaritev in podiranje, utripajočih teles in trupel, dobrote in zla. Zaman skušam v tem konglomeratu pojavov in učinkov zaslišati zmagoviti krik roditve in odrešenja. Ne vidim ne boga ne satana.

Vidim pa moža: silnega, v razcvetju let, oplajajočega misli in vesoljncst, razsipajočega dobroto in vero, jasnega, koprnečega po vedno daljnejših spoznanjih in božanskega po telesu in duši, podirajočega trohno, ustvarjajočega zdravje.

In vidim moža: v zaletu svojih dvajsetih iskrnih let (pijan v omami ustvarjanja) se je vrgel dvema široko razprostrtim rokama naproti, ki sta ga čakali,

da ga pritisneta na svoje vroče, trepetajoče telo, da ga pogrezneta v ocean valovečega mesa, da ga združita v eno meso s svojim mesom in ga z vrelim dotikljajem vsakega kvadratnega mikrona teles, v spojenju mesa in duš, v eteričnih ognjih utopita v blaznost orgastične ekstaze. (Bog sam ne bi mogel doživljati silnejših ekstaz!)

In vidim tega moža: po hipu ekstaze, do zadnjega mikrona krvavečega, eno samo kepo sluzasto-zelenih in motnih trpljenj, eno samo maso uničenja in spazmodičnih krčev. Ta mož je samo še kadaver telesa in duše in zastruplja zrak okoli sebe.

Vidim ženo: lepšo nego najlepša lepota, svetlejšo nego najbolj žareča luč, sfingo skrivnostne vabe, himno stvarjenja in najboljših domislekov ustvarjajočega duha, pesem dobrote in blaženega trpljenja, ki rase iz nje v večno življenje.

In vidim ženo: stoji na mostu sedanjega življenja, ki vodi iz temote v temoto, nad mrzlo reko smrti, v kateri odseva nekaj obledelih zvezd z neba. V eno se spaja z nočjo. Skrušena in nesrečna. Ugasla pesem, neodmevajoča luč. Iz teme rase v nebo in steguje v razbičanem hlepenju dvojico do belih kosti obglodanih rok proti črnemu zenitu neba. Temote se šumeč odmikajo in padajo ob njenem telesu.

In vidim: kaj ni že predrta temno-steklena ploča neba in nista planila le dva žarka iz onostranosti na belo meso rok, da je vzarelo kakor belina kosti? In ni ta žena, ta mračna sfinga vseh skrivnostnih možnosti, zagrabila v onostranost neba in se bo zdaj zdaj pretrgalo stekleno zagrinjalo nad temotami, da bo zavalovela mogočna svetloba na vse štiri strani in raztajala led ter napolnila vesoljnost s toplim dihom pomladi?

Vidim to ženo: most življenja je zgrajen iz samih uničenih življenj in ona, žena, stoji na njih. Ona, v svojo boleost in hrepenenje zaklenjena žena, stoji in se ne ozre niti z brezizraznim pogledom na uničena življenja pod seboj.

Bog ustvarja nad temoto.
Hudič razdira pod temoto in se krohoče.

37

Kakšna blaznost: verovati v ljubezen! Biti raztrgan in poteptan po njej, ne biti poučen niti o enem razočaranju njenem in vendar verovati vanjo! Resnično, to zmore le najblaznejši norec. Ali pa človek, ki je pogledal skozi vse ekstaze in blaznosti stvarnem do zamegljenega dna...

★

Ta hip mi je šinila skozi možgane električna misel: Ljubezen ni nič drugega nego pojav naše volje po oboževanju in naše želje biti oboževan. Ljube-

zen je zato najsilnejša vez med dvema bitjema, ker drugo drugo obožujeta in drugo drugemu uzadostujeta v svojem napuhu. Da, napuhu! Toda napuhu boga, ki sluti vsemogočnost svoje lastne moči.

★

Koliko je še nerešenih vprašanj, slutenj in ugibanj! Za vsako nejasnostjo pa tiči nekje skrita resnica. In pomisliti, da je človeško življenje tako kratko in da ga še v tej njegovi kratkosti izpolnjujemo večinoma z nepotrebnostmi, mrtvilom, z neplodno bolestjo!

★

Večkrat se mi je zadelo, da človek sploh ni samo en človek, temveč, da jih



ALBRECHT DÜRER: »Apokaliptični jezdeci« (lesorez)

je nešteto v enem ali vsaj več in da je raznolikost teh mnogih ljudi v enem človeku tisto, kar povzroča v njem vse neumljivosti, podlosti v dobroti in nestalnosti, ki niso nestalnosti. Zdi se mi, da v posameznem človeku v različnih hipih ne delujejo isti ljudje in da je to končni vzrok, če ne moremo nobenega človeka nikoli natanko preračunati. To sem večkrat premišljeval o sebi, še bolj pa o njej.



Pa če je moja domneva o mnogoštevilnosti poedincev v poedincu zmotna, čutim, da ji ne bi smel in ji po navadi tudi nisem hotel ničesar očitati. Vem po sebi, kako slabotni in nestalni lahko postanemo ljudje. Tudi ona ni zase odgovorna. Če nič drugega, je odgovorna neka nepojmljiva sila, ki nam mirno daje trpeti v naših razdvojenostih; ki nas hoče močne in nas dela vsak dan slabe; tista sila, ki nas vara, da smo v svojem bistvu dobri in pošteni, a nam istočasno dovoljuje, da se sprijaznimo celo z mislijo na zločin. Ta sila je bolj zunaj nas nego v nas in stoji razvoju za hrbtom, tistemu razvoju, v katerem se malenkostno in peklju zapisano človeštvo zvija z brutalnimi krči: v katerem se zvija vsa narava v neprestanem trpljenju in koprnenju, da bi prišla iz dna podlosti in teme, iz dna nezavesti in svetlobo čistosti in jasnega duha.



To večno vrtanje in ugibanje! Kakor svedri rijejo misli v trdo gmoto skrivnosti, se krhajo, lomijo, odskakujejo, hreščijo in rijejo dalje. To je hujše nego bolezen, to je še hujše nego bolezen ljubezni. To je neozdravljiva bolezen. In človek pozablja ob njej na vse druge bolečine, pozablja na svoje rojstvo in smrt...

38

(V mislih na samomor in odpuščanje.)

Jaz nočem stopiti pred té kot maščevalec, kot uporni genij, da ti izpijem v urah trpljenja mozeg iz kosti.

Umrl bom in noga mi ne stopi več pred živega človeka. (Morda sem mrtev in je ta misel nate le poslednji vzklík mojega trohnečega grla.)

Izginil bom in ne bo za mano niti toliko sledu, kolikor za dimom davne cigarete.

Tudi v tvojem spominu se razpršim.

Minula bodo leta. In kakor da nisva drug drugemu nikoli živela in nikoli trpela v tistih dneh, ko sva se trgala kakor dve zbesneli zveri.

Tudi da sem raztrgan nad teboj umrl, boš pozabila.

Toda, glej, leta minejo, življenje ti izpuhti iz žil in te zapusti ob poti.

Roké omahnejo in utrujene ležejo, prekrizhane, na ošibela kolena.

Velika samota te sprejme kakor grob mrliča.

Praznota te obda, ljudje bodo z votlim pogledom merili mrtvilo tvoje.

Tedaj prikaplajo polagoma, polagoma mokri spomini na tvojo glavo in ti spolze po tilniku, ob hrbtenici, in te stresejo v mrzli zoni.

Nabrušene rezine se zasekajo v tvojo kožo in izmučene kaplje krvi ti bodo curljale iz odprtih ran.

Pekoča slanost ti razje srce.

To bodo podobe iz pozabljene preteklosti, ki te obiščejo v samoti tvoji in ti dajo še enkrat preživeti življenje tvoje.

Grenka otožnost in spomini strupenokljuni... (Ker ni v samotah drugačnih spominov razen tistih, ki ključajo meso.)

Jaz pridem — a jaz bom pokojno spal — jaz pridem med spomini, da te posetim v samoti tvoji in se pogovorim s teboj.

39.

(Iz dnevnika. V tujini.)

Ponoči sem sanjal o njej, strašno težko sem občutil v sanjah to nepremostljivo ločitev med nama. Ko sem se zjutraj zbudil, sem se hipoma spomnil, da nisem v zadnjih treh dneh, med obilico novih vtisov, niti za sekundo pomislil nanjo. In sanje so mi bile dvakrat težje in slajše. Misel nanjo mi je postala v teh mesecih nekakšna bolestna slast, ki jo vedno znova obujam v sebi. Kako sem mogel pozabiti? V teh mojih sanjah, v teh mističnih, grenkih, zabrisanih vizijah nečesa nadzemeljskega, je vendar moje pravo življenje! Bolj nego v tej surovi realnosti, ki jo sedaj doživljam, čeprav mi je tudi ona nerazumljiva in skoraj mistična.

Prijelo me je, da bi se dvignil in šel, za njo, za mojo sanjo. Toda to ni mogoče. In če bi bilo prav mogoče... ne, ne! Kako dolgo si bom moral dopovedovati, da moj čas še ni prišel?



Nekaj čudnega in resničnega: Kadar mislim nanjo, si je ne predstavljam nikoli tako, da je v tem trenutku morda

v objemu drugega človeka. To je misel, ki me sploh ne zanima. Čisto drugače nego menda pri večini moških, ki so kdaj ljubili. Šele sedaj spoznavam popolnoma, kako majhno ceno je imelo zame njeno telo v primeri s tem, kar mi je dajal duševni stik z njo. Torej je vendarle nekaj več nego sam kup gole materije, kar se je odtrgalo z najino ločitvijo od mene in kar skušam sedaj zaman nadomestiti z drugimi stvarmi, ki so sposobne napolniti praznoto v človeški duši!?

40.

Danes, po enem letu, sem preletel še enkrat te tisoče besed, ki sem jih nameraval drugo za drugo, da naslikam z njimi kakor z barvami en sam dogodek iz svojega življenja. Kako so gnusne, mrzle in prazne! Še misli pod besedami so zvodenel odsev resničnosti. Komaj v viharici čustvovanj pod mislimi je skrita resnica, resnična povest o radostih in trpljenjih človeške duše.

K O N E C

NEUSPEH ZADNJE ODPRAVE NA EVEREST

Kakor poročajo listi, se Rutledge ni dal uplašiti po neuspehu svoje zadnje odprave na Mount Everest, ampak namerava 1935 iznova poskusiti naskok. Odprava, ki se je vrnila z najskrajnejših višinskih oporišč pa vzporedna letalska ekspedicija Houstonova sta prinesli s seboj toliko dragocenih fotografičnih snetkov ter meteoroloških in drugih podatkov, da na njih podlagi ni bilo mogoče samo ugotoviti, zakaj po poti, ki jo je ubral Rut-

ledge ni bilo mogoče priti na vrh, ampak se bo po njih lahko določila tudi najugodnejša smer za bodoče odprave. Skrajni del pod vrhom Everesta je delal članom odprave velikanske težave pri plezanju, ki pa vendar ne bi bile nepremagljive za dobro opremljene in utrjene ljudi, če bi bilo le vreme količkaj ugodno. Prav letos pa so bile vremenske prilike skrajno slabe in baš v tistem odseku, v katerem je napredovala odprava. Pokazalo se je, da bi z druge strani vreme



MASIV EVERESTA

plezanje niti zdaleka toliko ne oviralo. Naskok vrha z zadnjega taborišča zahteva le kratko dobo lepega jasnega vremena in zaradi tega upa Rutledge, da mu bo prihodnjič sreča bolj naklonjena kakor to pot.

Na zadnji odpravi so — kakor rečeno — zbrali obilico dragocenega znanstvenega gradiva. Zlasti fotografski snetki vrha so zdaj že tako številni in tako jas-

čas skrajno neugodno, maja prav nič boljše kakor junija, tako da se pomožni odpravi za vzdrževanje taborov nista mogli okoristiti niti s pičlimi lepimi dnevi, zanašajoč se, da se bo začelo lepo vreme v istem času kakor oni dve leti. Odprava je letos poizkusila samo dva naskoka na vrh, toda oba sta se ponesrečila zaradi skrajno neugodnega snega pa zaradi vetra in megle, ki je ovi-



Južnovzhodno pobočje Everesta, kakor se vidi z oporišča v višini 8357 m

ni, da se za bodoče lahko v naprej določi najpripravnejša pot. Te ugodnosti, ki bo odločilna pri prihodnji ekspediciji na vrh, prejšnje odprave niso bile deležne. Tudi vremenske prilike so odprave v letih 1922, 1924 in 1933 dovolj temeljito preštudirale, da bo lahko prihodnja odprava že v naprej uravnala kretanje po najugodnejših vremenskih izgledih. Leta 1922 je bilo vreme za silo dobro meseca maja, tako da je tiste dni odprava prav lepo napredovala, dočim so jo v prvi polovici junija zadržali močni snežni meteži. Monsum je začel tisto leto pihati 3. junija.

Tudi 1924 je nastopilo obdobje lepega vremena v začetku junija, a v drugi polovici junija je odpravi spet nagajal monsum, tako da je lahko poizkusila samo dva naskoka. Letos je bilo vreme ves

rala vsak razgled. Letos je pričel divjati monsum že 2. junija.

Kapetanu Kennethu Masonu se je neki dan, ko je bilo vreme za nekaj ur izjemoma zelo jasno, posrečilo fotografirati vrhova Chongra Peak in Nanga Parbat. Ta fotografija je izredno jasna in prikazuje južnovzhodno steno Everesta, kakor se vidi, kadar ne piha monsum. Ta del pobočja je pokrit z izredno debelo plastjo snega. Severnovzhodna stena onkraj grebena pa je ves čas, dokler ne pritisne veter popolnoma brez snega. Sicer pa je ta razlika med obema deloma pobočja pokazala že na fotografijah Houstonove letalske ekspedicije, toda takrat so bili narejeni snetki skozi plast megle, tako da se vse podrobnosti niso videle dovolj jasno. Bili so pa snetki napravljeni od zgoraj, tako da se po

obei skupinah slik lahko zelo točno zasleduje relief znamenite severnovzhodne stene Everesta.

Iz vseh fotografij se popolnoma jasno vidi, da je prav ta stena edina mogoča pot na vrh. Razpravlja se zdaj samo še o tem, ali bi bolj kazalo taboriti na severnovzhodnem pobočju, ki je zasneženo, ali pa poskusiti naskok z druge strani, ki je gola. Zasnežena stran je tik pod vrhom zelo strma in bi bilo plezanje zelo težko, nasprotno pa je na drugi strani pričakovati močnega vetra, ki bi prav tako ali pa še bolj oviral naskok. Zaenkrat se člani bodoče odprave še niso mogli zediniti za eno ali drugo smer. Verjetno pa je, da se bo uveljavila prva varianta, ker je napredovanje po snegu vendarle lažje, kakor pa plezanje po golem, strmem terenu, ki je tako zelo izpostavljeno vetru.

Če bo tibetska vlada dovolila ekspedicijo 1935, potem bo treba rešiti še nekaj načelnih vprašanj: v prvi vrsti ali naj se tudi v bodoče spuščajo na vrh samo dvojice ljudi? Nedvomno bi bilo ugodnejše, če bi plezali vsaj trije ljudje skupaj, kar pa doslej ni bilo mogoče, ker se ni dalo zanesljivo oskrbovati več kakor dva človeka naenkrat. Nemara bi se te težave najlažje premagale, ako bi se hkrati odpravili na vrh po dve dvojici. Člani letošnje odprave že zdaj študirajo, ali ne bi bilo mogoče v višini šestega oporišča urediti taborišča za štiri ljudi.

Znano je, da je na zadnji ekspediciji uspelo Smytheu, ko je njegov tovariš omagal, povzpeti se samemu do višine 8540 m in se vzlic hudemu snežnemu viharju vrniti v tabor. Toda to je bil izjemen primer, v katerem je bilo vse odvisno od sreče in ki ga nikakor ne bi kazalo še kdaj ponoviti. Drugi član odprave Odeli je tudi počasi sam priplezal skoraj tik pod vrh, toda ko se je pripravil na poslednji naskok, ga je prehitel čas in slabo vreme ga je prisililo, da se je moral vrniti. Odeli ni prišel več ko 8250 m visoko. Od njegove spretnosti in odpornosti si bodoča odprava zelo mnogo obeta.

Kar se tiče organizacije poslednjega naskoka na vrh je zanimivo mnenje Malloryja, ki je — kakor znano — poginil na Everestu.

Mallory je napisal: »Je še neke druge vrste težava, na kateri se lahko izjalovi uspeh. Sicer je res popolnoma mogoče, da si ena sama dvojica plezalcev izsilila pot na vrh, toda ne sme se pozabiti, da morajo ustaljena načela plezanja veljati tudi na Everestu. Treba je namreč

skrbeti za varnost plezalcev, ker s samim plezanjem še ni ničesar doseženo, ampak se je treba tudi vrniti. Glavno jamstvo za varnost je reševalna odprava. Kaj se utegne pripetiti, če denimo plezalec oboli v višini? V tem primeru morajo pač tovariši paziti nanj in ga spraviti nazaj v prvo taborišče. In odprava je dolžna v tem pogledu skrbeti za nosače prav tako kakor za znanstvene člane.«

Najpomembnejši uspeh letošnje ekspedicije na Mount Everest je ureditev oporišča v višini 8357 m višje kakor za časa ekspedicije 1924. Namestu da bi bodoča odprava stremela za tem, da pomakne oporišče še višje pod vrh, si bo rajši prizadevala urediti ga tako, da bo zadostovala za štiri ljudi mesto za dva kakor doslej. Če se to posreči, bo imela bodoča odprava neprimerno lažji posel kakor so ga imele dosedanje in zelo verjetno je, da bo Everest slednjič vendarle »padel«.

ZAČARANO JEZERO

Okraj Geevagh v grofiji Sligo na Irskem ima jezero Lugh Na Suil, široko 45 orlov in 10 m globoko. Razprostira se 25 km daleč od mesta Sliga. Irci ga imenujejo »jezero hudega pogleda«, kajti po stari legendi izgine začarano vodovje te kotline vsakih sto let in se po nekaj dneh zopet pokaže v spomin na Balora Zlopoglednega, ki ga je tam ubil velikan King Nads. V strahotnem boju med obema nadiravnima bitjema je nasprotnik izdril Baloru oko in kamor je oko padlo, tam je nastalo jezero.

Sredi velikega srpana je bilo videti jezero kakor po navadi. Tako v torek. Drugo jutro, v sredo, pa kmetje v svojo grozo jezera niso več opazili. Na dnu nekdanje vodne kotanje je zevala velikanska jama, precej podobna očesu. Požiralnik je 6 m dolg in 5 in pol globok. Vode ni bilo v njem, a čulo se je sikanje, kakor bi veter piskal. Ob natančni preiskavi so našli obilo luknjic, skozi katere je vleklo zrak v notrino zemlje. Sesanje je bilo tako močno, da se ti je prilepila dlan ali podplat na odprtino in si ju le s težavo spet odtrgal.

Profesor Henry Seymour z Dublinske univerze meni, da je regnila širša razpoka v apnencu, v katerem je izdolbeno jezersko dno. Apnenec je stalno bolj ali manj razpokan. V navadnem času se je jezero, ki nima vidnega odtoka, praznilo skozi dno, vendar množino odhajajoče vode je nadomeščal dotok s površine. Nenadni nastanek večje bolzni ali raze je kriv, da je čez noč ušlo 52 milijonov kubičnih črevljev tekočine. K.

DOŽIVLJAJI V DŽUNGLI

FRANK BUCK

41. POGLAVJE

SMRTNI BOJ Z DŽUNGELSKO PTICO TIGROVIH KREMPLJEV

Prebivalci Azije se preživljajo na prav nemogoče in za nas nerazumljive načine. Imel sem priliko videti najrazličnejše in čudovite živali, plazilce in ptiče, ki tvorijo pestri dnevní jelovnik prebivalca Daljnega vzhoda.

Kot najznačilnejši primer naj navedem kazuarja, veliko naju podobno ptico, ki igra izredno pomembno vlogo v prehrani in oblačenju divjakov na papuanskem otočju. Uživajo njegovo meso, pa tudi njegova izredno velika jajca, katerih vsako odgovarja po hranilni vrednosti približno tucatu običajnih kokoških jajc. Iz njegovih peres delajo okraske za glavo, ledja in kolena, bojne obleke papuanskih otočanov. Koža pa daje po odstranjenju vseh sledov peres izredno dobro usnje, ki ga domačini uporabljajo za to, da z njim prevlečejo lesene ščite, ki jih nosijo s seboj v bitko. Dolgi in močni kremplji pa, ki ga ima ptič na srednjem prstu, in čigar rezilo je ostrejšje kot tigrovi kremplji, uporabljajo domači lovci za orožje, s katerim je mogoče ubiti človeka ali žival.

Pred nekaj leti sem se mudil v Amboniji, malem pristanišču za pokrajino Ceram na otoku, ki leži pred velikim papuanskim otočjem. Pravkar sem prišel z Novogvinejske obale, kjer sem lovil rajčice. Po tem poslu sem se razgledoval za kazuarji. Imel sem že v svojih stajah primerek kazuarja z enim podbradkom in tudi nekaj takih brez podbradka, nisem imel pa še nobenega z dvojnimi podbradki. Najel sem si domačega malajskega dečka, za strežnika in pomoč pri delu, ki mi je tudi potrdil, da živi v teh krajih res ona vrsta ptičev, ki sem jih iskal. Naročil sem fantu, ki je dobro poznal vsako peč dotičnega kraja, naj mi najde vsaj dvojico te vrste ptice, ker bilo bi zelo nespametno, da bi se sam lotil tega dela, ko sem nameraval ostati le en dan v Amboniji. Parnik je namreč imel po voznem redu odpluti naslednjega dne popoldne in če bi ga

zamudil, tedaj bi moral ostati na otoku, dokler ne bi prišla kakih 15 dni kasneje naslednja ladja.

Domačin je z velikim veseljem sprejel ponudbo. Že v nekaj urah sem kupil samico z dvojnimi podbradkom, na to me je pa vodil do nekega drugega domačina v bližini vasi, ki je imel doma zaprtega velikega samca. Bil je krasna ptica, kakor mi je moj pomočnik zatrjeval, toda domačin je zahteval zanj preveč denarja in zato bi bilo mogoče najboljšje, če se neposredno z njim pogajam.

Kmalu smo dospeli do domačinove kolibe in začel sem barantati z njim za kazuarja, ki so ga imeli zaprtega v obširni staji za hišo, tako da se je lahko svobodno kretal. Videl sem, da je bil res lepa velika ptica, težka okrog 200 funtov. Po njegovi vnanjosti sem sodil, da more biti tudi popolnoma zdrava. Ko sva sklenila kupčijo, smo naglo zbili iz bambusovih drogov kletko, v katero sem nameraval zapreti svojo novo pridobitev.

Zdaj sem moral nagnati kazuarja v kletko. Njegov bivši gospodar ni hotel tega dela narediti sam ter je zahteval, da mu pomagamo. Kmalu smo bili vsi trije v staji in skušali smo nagnati velikega ptiča neprikupljivo vnanjosti v odprta vrata kletke, ki smo jo postavili v kotu staje.

Vsak, ki je že kdaj skušal poditi purana v gotovo smer, bo vedel, kako je ta naloga težka. Tudi kazuarju v katerem se združujeta vnanja lepota in omejenost, manjka ista razsodnost, le da jo morate 10 do 20krat pomnožiti. Pregarjali smo žival po staji, ki je po svojem obsegu merila 40 čevljev in še več, vendar ni kazal kazuar nobene volje, da bi šel v kletko. Zdaj pa zdaj se je hipoma ustavil ter se obrnil proti nam, pri čemer je svedočilo namršeno perje, da mu nič ne ugaja igra, ki smo jo z njim uganjali. V takem primeru sem zamahnil proti njemu s težko bambusovo palico. Po teh grožnjah se je

žival srdito obrnila in nadaljevala svoj beg pred nami.

Po 15 minutah se nam je posrečilo, da smo prignali kazuarja naravnost pred odprta vrata kletke. Moj pomočnik, ki se mu je očitno že mudilo, da zasluži objavljeno nagrado, je tedaj napravil nespametno kretnjo kot da bi hotel poriniti veliko žival skozi odprtino. Tedaj se je pa velika noju podobna žival kot bi trenil obrnila in udarila s svojo nogo nesrečnega napadalca. Morilni krempelj srednjega prsta se je zadril v desno stran reber in podivjana ptica mu je razparala trebuh, tako da so izstopila čreva nesrečnega mladeniča.

da kot nesrečnega služabnika in ogromna ptica bi zarinila svoj zlokobni krempelj še v mene.

Kot blisk so mi švigale te misli po glavi, ko sem se pripravil, da prestrežem nalet velikega ptiča. Ko se je spustil proti meni, sem zamahnil z roko in zadell na pravo mesto. Ptica se je prekopicnila, in ko se je čez nekaj trenutkov dvignila na noge, je bila mnogo bolj pohlevna. Te vrste ptiči namreč nikdar ne napadejo drugič.

Lahko mi je bilo mogoče spoditi žival do kletke in jo nagnati vanjo. Naredil sem to, kočikor sem mogel hitro, ker mi je postalo skoraj slabo od nesreče,



Se vedno ji je trepetalo perje od gneva, ko se je pobesnela žival pripravljala, da se zažene vame. Kriknil sem domačinu, naj pazi na stokajočega ranjenca, ki je ležal iztegnjen na tleh, sam sem se pa umaknil ter čvrstejše stisnil težko bambusovo poleno. Paziti sem moral, da zadenem žival na pravem mestu. Če bi jo namreč zadell na glavo ali za vrat s težkim bambusovim polenom, tedaj bi moral ubiti žival na licu mesta. Samo en prostor ima kazuar, kamor ga je treba zadeti, če ga hočeš omrtviti. To mesto je na strani izpod peruti. Če bi se mi udarec ponesrečil, tedaj bi me zadela ista uso-

ki se je pripetila mojemu pomočniku. Vendar moram, žal povedati, da nisem mogel ničesar več narediti za nesrečneža. Umril je, še preden sem mu lahko nudil zdravniško pomoč. Po dolgem prigovarjanju je domačin, od katerega sem kupil kazuarja, pristal na to, da se pobriga za njegov pokop. Dogodek pa, ki sem ga opisal, je bil najžalostnejši doživljaj v lovu na ptice. (Dalje)

PONATIS ZABRANJEN

(COPYRIGHT BY KING FEATURES SYNDICATE)



ČLOVEK IN DOM

MANSARDNO STANOVANJE

Mansardno stanovanje ima poseben čar. Nekak poseben mir je tam gori in človek, ki ljubi samoto, jo tam najde. Skozi okno je najlepši razgled. Ne gledamo čez ozko ulico v puste, temačne stene nasprotne hiše, ampak pogled nam seže čez rjave in rdeče strehe do širokih polj, pri-

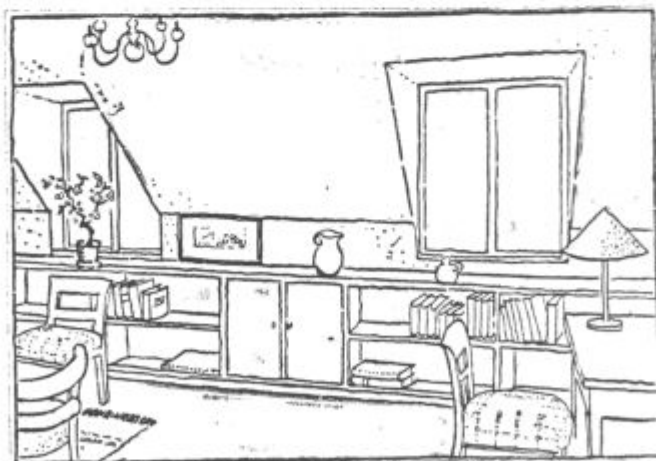
rad položi v svoje stanovanje osebno noto, kdor hoče imeti tako stanovanje, kakor ga ima malokdo, ta si bo poiskal stanovanje v mansardi.

Mansardi dajejo tipično noto poševne stene in karakteristična, mala okna. Tega ne smemo skušati zastreti in pokvariti s težkimi zavesami. Okna si zastremo kveč-



jaznih gričev, temnih gozdov in visokih gora, ki se višnjevo gube v daljino. In iz nasprotne hiše nam nihče ne more gledati v naše sobe, v naše intimno življenje in prodajati zijal. In nihče nam ne stresa prahu na naše glave in našo posteljnino, ki se zrači ob oknu.

jemu s prosojnimi, etaminastimi, drobno vzorčastimi zasterčki, pritrjenimi tik nad šipo. Ves okrasek mu bodi preprosta volana. Sploh naj bo tu gori vse preprosto, ker se to najbolj prilega mansardnemu stanovanju. Saj je preprosto tudi lahko fino in elegantno.



Mladi zakonci se prav posebno zanimajo za mansardna stanovanja, prvič iz gori navedenih vzrokov, drugič ker je tu stanovanje cenejše kakor v spodnjih nadstropjih in se ga kljub poševnim stenam prav prijazno, lično in poceni opremi. Da, kdor

če se nam zdi poševna stena, kjer so okna, pusta, postavimo pred okno zeleno ali cvetočo rastlino.

Ob dolgo, a nizko steno pod okni podstrešne sobe postavimo dolgo in nizko polico za knjige in keramiko. Tako izrabimo

prostor in obenem pokrijemo pusto steno, kamor ne bi mogli postaviti višjega pohištva. S tako polico tudi nevtraliziramo v gotovi meri poševne linije mansarde, a jih ne motimo.

V mansardno sobo ne spada težko, masivno, dragoceno pohištvo, pač pa lakirano, ki je zdaj tako moderno, belo, ali kake druge barve, ki se ujema s stensko barvo. Priporočljive so svetle barve, ker so prijaznejše. Seveda odloča tudi širina in velikost mansardne sobe na izbero pohištva. Mansardni prostor, ki ga vidimo na sliki, je zelo ozek in pohištvo je tako, da zavzema čim manj prostora. In vendar je ta soba prijazna in udobna.

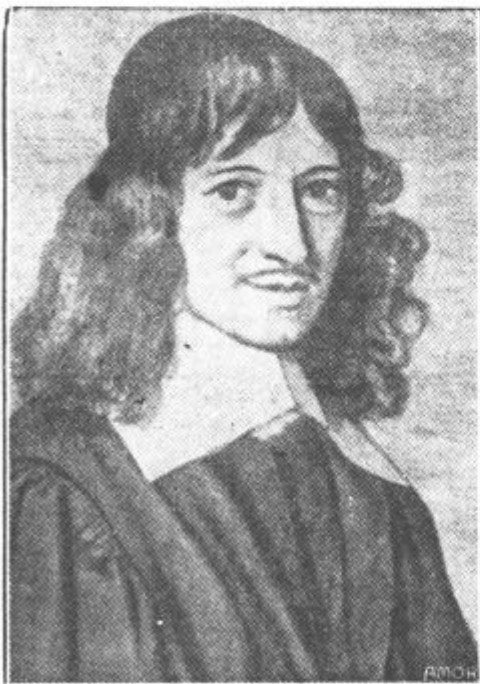
Pri postavljanju pohištva nas često motijo vrata, katerih je večini v eni sobi kar preveč in so nepotrebne. Manjka nam primernega prostora za pohištvo. Zalostni se

vprašamo: kam z omaro, kam s pisalno mizo? Omaro še lahko porinemo pred zaprta vrata. Če so vrata v debelem zidu, v nekaki vdolbini, pod obokom, lahko postavimo v to vdolbino police in imamo lepo, moderno knjižnico, ki ne zavzema nič prostora in obenem zakrije vrata. Lahko pa tudi preoblečeš, oziroma prekriješ vrata s furnirano ploščo (Sperrholzplatte). S tem dobiš gladko ozadje, na katero pritrdiš v istem lesu desko, ki jo lahko sklopiš, pa imaš sklopno pisalno mizo. Kdor rabi tako mizo stalno, lahko pritrudi nad njo police, da pokrije z njimi vrata, obenem pa ima praktično in lično shrambo za knjige, pisemski papir in druge drobnarije. Seveda je to mogoče le tedaj, če vrata niso v najtemnejšem kotičku naše sobe, kjer je podnevi nemogoče pisati in brati.

L. V.

NICOLAS FOUQUET

Grasset je izdal v Parizu pokojnega Marcela Boulengera knjigo z gorenjim naslovom. Kakor veste, je to ime velikaša, ki je bil za Ljudevita XIV. vrhovni nadzornik



financ. Ze priimek razodeva, da je bil prebrisanec, tiček (fouque, fouque = črna lisica). V dobi »sončnega kralja« so se na Francoskem davki oddajali v najem. Spreten zakupnik je znal iz ljudstva izžeti neverjetne vsote. Zgodovina pa navaja tudi zakupnike, ki so imeli izgubo. Kdor je pri tem poslu zabogatel, je lahko dosegel znaten vpliv v državi. Posojal je gotovino plemičem, princem, celo kralju. Na ta način je zase mogel izvabiti marsikatero ugod-

nost. Mazarinova pisma vas pouče, kako so se vladarji pogostoma obračali na velike mitničarje.

✱

Mimogrede se človek domisli nekdanjih avstrijskih razmer. V vojni s Turki je n. pr. cesar Jožef II. potreboval denarja. Zato se je obračal na imovite posestnike po kroninah zastran posojila. Eden njih, Premrov iz Ljubevča, je bil na ta način zaupal znatno vsoto dunajskemu samodržcu. Da ne bo treba posojila vračati, je Jožef podelil plemstvo marsikakemu upniku. Tudi Premrov — to je pravil eden njegovih potomcev — je bil določen za to čast. Moral je na Dunaj, kjer se je po častitljivem obredu postil, se spovedal in obhajal. Potem se je vršila glavna ceremonija. Pripravnik kleči pred oltarjem in sklanja glavo, med tem ko ga sivolas plemenitaš v imenu Boga in sv. Jurija povzdigne v plemstvo. Pri tem ga je s hladnim mečem ploskoma udaril po tilniku. Pripravnik se je ustrašil zlokobnega dotika, češ, sedajle me bodo obglavili, da jim ne bo treba dolga vračati. V nenadni bojznosti je dal glas od sebe, pa ne iz ust. Stari plemič je pokazal dovolj prisebnosti ali zavede, da je rešil smešni položaj, rekoč: »Prav je tako: spred gre vitez vanj, zad gre kmet na plan!«

✱

Fouquet ni bil vsakdanji zakupnik, ampak razumen mož, ki je stremil kvišku. Po Mazarinovi smrti je hotel postati naslednik pokojnemu ministru. Zato ni štedil denarja. Mrki, oprezni Colbert je svaril kralja. Ker sta obadva ljubosumno gledala na Fouquetov sijaj in vpliv, sta ga na posled obtožila in obsojen je bil v dosmrtno ječo.

Fouquet je bil po svojih šegah nekak bohem, ki je zidal palače, podpiral pesnike in umetnike, prirajal veselice. Spadal je med bitja, ki vzbujajo pohujšanje, a ne da bi jim mogel človek odreči svoje občudovanje. Basnik La Fontaine n. pr. se je javno potegnil zanj, ko je bil zakupnik že pri kralju v nemilosti.

K.

KAJ SE ZGODI V ENI URI

»Vsak jo živi, le redki jo pozna«, pravi Goethe v svojem »Faustu«. Mišljena je ura, kratko razdobje šestdesetih minut.

V eni uri se rodi povprečno 5440 duš, 4630 pa jih umre. V istem času se poroči 1200 parov, 85 pa se jih loči. Vsako uro pada 15 oseb kot žrtev umora, in sicer samo v civiliziranih deželah! Nadalje se izvrši v eni uri povprečno 198.500 zločinov, 177.000 krivcev pa je obsojenih.

V istem času predelajo 10.000 meterskih stotov bombaža in 3000 stotov volne v tekstilije, tvornice producirajo 99.600 ton sladkorja, množice pa ga porabijo samo 98.000 ton. 176 ton tobaka predelajo v sirovine in za poldrug milijon dolarjev ga spustijo v zrak. V eni sami uri popijejo ljudje na svetu poldrug milijon litrov vina in pol milijona l piva, 50 milijonov skodelic kave, pojedjo 25 milijonov kg krompirja in 3,6 milijonov kg mesa, 30 milijonov kruhov in 2,4 milijone jajec.

V eni uri izkopljejo pod zemljo 122.000 ton premoga, za 50.000 dolarjev zlata in trikrat toliko srebra, vsako uro ubijejo tudi 35.000 kožuharjev, katerih kože predelajo v ženska oblačila. Nadalje dvignejo iz zemlje 156.420 sodov petroleja. Tretjino te množine predelajo v bencin. V istem času zdrdra iz avtomobilskih tvornic 7000 avtomobilov, 17 ljudi pa postane žrtev avtomobilskih nesreč.

Enourni zaslužek delavca znaša povprečno od 2 centov, ki jih zasluži azijski kulij do 97 dolarjev, katere prejme predsednik ameriškega električnega trusta. Seveda so zaslužki zelo raznovrstni. Skladatelj »šlagerjev« Jose de Padilla je n. pr. zaslužil v četrt ure s svojo »Valencio« okoli milijon frankov. Toda takšna četrt ure se ne bo

najbrže nikoli več ponovila v njegovem življenju.

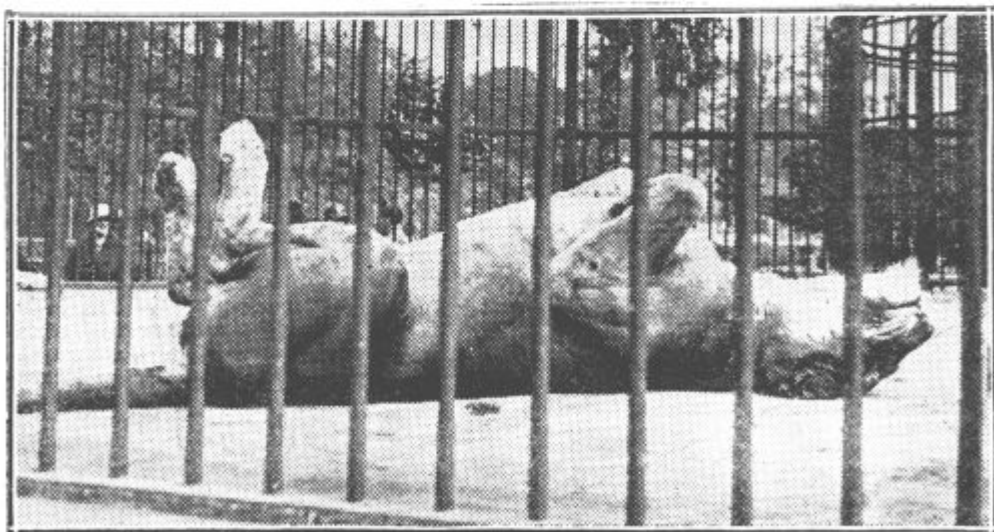
V eni uri gre po svetu 114.000 brzojavk, od katerih je samo polovica poslovnega značaja. Po tem takem si vsako uro sporoča 55.000 oseb nujne vesti. Poleg tega odpošlje pošta vsako uro 1141,6 milijona pošiljatev, pisem in dopisnic. Znamke na teh pošiljatkah predstavljajo vrednost 25 milijonov dolarjev. Mednarodna filmska industrija porabi v eni uri 50 km negativnega filma, od tega pa pride komaj ena petina v promet.

Svetovna proizvodnja papirja v eni uri znaša 1900 ton, v istem času pa vržejo tiskarne med množice 1,6 milijona ton tiskovin.

V istem času napravi zemlja 1776 km teka, štiri nevihte se izvihrajo in seizmografi zabeležijo vsaj en potres.

TRDNOST ZVARJENIH ŽELEZNIH KONSTRUKCIJ

Zadnji potres v Los Angelesu je nudil strokovnjakom spet lepo priliko, da se prepričajo o trdnosti posameznih novih vrst konstrukcij. Posebno so inženjerji zadovoljni s preskušnjo, ki jo je prestalo 16 nadstropno uradno poslopje Edisonove družbe, čigar jekleno ogrodje ni bilo spojeno z zakovicami kakor običajno, marveč zvarjeno. Navzlic močnim potresnim sunkom se ni pokazala niti najmanjša poškodba. Inženjerji sodijo, da bo ta sijajna preskušnja utrla pot varjenju tudi na visokih zgradbah, kjer doslej še ni mogla prav prodreti.



Mlad lev v zooškem vrtu

ZA MISLEČE GLAVE

50

Izjalovljeno izsiljevanje

(PONATIS ZABRANJEN)

V nekem ameriškem velemestu so v jutranjem mraku napadli izsiljevalci nekega bogatejšega gospoda in ga odvedli v svoje skrivališče, da s pretnjami izsilijo od svojcev primerno odkupnino. Napadalci so pobrali žrtvi vse, razen diamantnega prstana, ki ga je nosil v žepu telovnika, pa mu je zdrknil za podlogo, kjer ga niso našli. Zapril so ga v prizemni prostor precej samotno stoječe hiše v predmestju. Vrata kleti so se od zunaj zapirala s težkimi zapahi, tako da je bilo jetniku skozi vrata nemogoče uiti. Klet je dobivala svetlobo samo skozi pičlega četrť kvadratnega metra veliko okno v višini terena, v katero je bilo namestu običajnih oknic vzdano precej debelo steklo. Skozi okno se je videlo na prostrano planjavo.

Kmalu po tem dogodku se je ustavilo na tej planjavi nekaj gospodov, ki so očitvidno pričakovali neko letalo, ker so se z daljnogledi razgledovali po nebu. Pa se je namerilo, da je eden opazovalcev, morda iz dolgega časa ali pa iz zanimanja obrnil daljnogled tudi proti poslopju, v katerem je bil zaprt jetnik. Daljnogled se je premikal gori in dol, v desno in levo, dokler se ni ustavil na omenjenem okencu. Opazovalcu se je nedvomno čudno zdelo, ko je opazil za tako čudnim oknom človeka, pa je tudi svoje tovariše opozoril na to nenavadno odkritje. Vsi so namerili daljnogleda na tajinstveno okno. Jetniku se je mahoma posvetilo v glavi, da bi ga ta srečna okoliščina utegnila rešiti. Storil je nekaj čisto prepróstegega in preden je minila dobra ura, ga je že rešila policija iz neprijetnega položaja.

Kaj je storil jetnik?

51

Muhasti praded

(PONATIS ZABRANJEN)

Janez in Ana, najnežnejša dvojica, ki si je kdaj obljubila zakon, sta se danes prvičkrat sprla. Ana ima vse objokane oči, Janez se pa drži, kakor da je gada požrl. Bodoča tašča bi rada vedela za vzrok, pa začne previdno izpraševati: »Tako zamišljen si videti, Janez. Kaj ti pa neprijetnega roji po glavi?« — »Hm, pravkar premišlujem, kako je mogoče, da nekdo ne bi vedel, ali ima praded ali ga nima!« — »No,« pravi tašča, »če bi našo Ano vprašal za take stvari v naši rodbini, bi ti prav gotovo vedela odgovoriti. Sicer sem pa mislila, da sta namenjena prav danes k mojemu staremu očetu.« — »Vidiš, mama, saj sva že bila pri njem,« se vmeša zdaj Ana, »in prav to je Janeza tolikanj ujezilo. Dedek je začel trditi, da je on samo moj stari stric, nikakor pa noče veljati za mojega prade-

da. Zdaj se pa Janez jezi, da sem ga napačno poučila o naši rodbini.«

Tašča se brž potegne za svojo hčer: »Ana ima popolnoma prav, starček pa tudi ne narobe. Je pač nekoliko domišljav, pa bi rad za mlajšega veljal kakor je, drugače se gotovo ne bi bil branil pridevka praded. Le nekoliko pomisli, Janez, pa boš sprevi-del, da so tudi taki odnosi v sorodstvu mogoči.« Trdoglavi Janez je slednjic res našel zvezo v tem nenavadnem sorodstvu in če dobro pomislimo, se bo nemara tudi nam posrečilo.

Rešitev k št. 47.

(Ribniška latinščina)

Če ni gospod Jazbec ujel tiste ribe samo v svoji domišljiji, potem jo je moral izveči iz kakega nižje ležečega jezera. V višini 2500 m nad morjem namreč nikjer na svetu ne žive ribe.

Rešitev k št. 48.

(Slike strica Toma)

Prva med slikami, ki jih je pokazal stric Tom, ni potvorjena. Naši antipoti na Novem Zelandu imajo dejanski poletje, kadar praznujemo pri nas božične praznike.

Druga fotografija je očitvidno precej neroden posnetek neke našopane živalske skupine. Hijena namreč spada med mrhovinarje in nikoli ne napada antilop ali drugih večjih živali. Sicer pa tudi ne bi mogla naskočiti plena kakor mačka. Striček Tom je pač malo renomiral.

Tudi prizor na tretji sliki je za lase pri- vlečen, ker na Japonskem ob znožju ognjenika Fujijame vobče ne uspeva kava.

Rešitev k št. 49.

(Če manjkajo odtiski prstov)

Baš zato, ker tat ni pustil nobenih prstnih odtiskov, ga je policijski svetnik tako lahko izsledil. Sklepal je namreč, da je moral imeti tat na rokah gumijeve rokavice in takoj je začel sumiti zdravnikovega šoferja, ki si je tak pripomoček prav lahko prisvojil iz zaloge svojega gospodarja. Da bi se pa še bolj utrdil v svoji sumnji, je skrinjico poduhal in ugotovil, da diši po nekem ostrem desinfekcijskem sredstvu. Ko se je potlej sklonil nad šoferjeve roke, je čutil isti vonj, kar je bil zadosten dokaz, da je lahko prijel pravega krivca.



NAJVEČJA LUKA NA SVETU

37 kilometrov dolg je spodnji tok reke Temze in 37 kilometrov daleč sega pristanišče v Londonu, ki je brez dvoma največje na svetu. Na obeh bregovih se vrste neštivilna dvigala in druge naprave za razkladanje parnikov. 200 dvigal je nalašč urejenih samo za prenašanje prekomorskega žita v ogromna skladišča. razen njih pa je še najmanj 1500 žerjavov za dviganje tovora, med njimi velikani, ki lahko naenkrat prenesejo bremena do en in pol milijona kilogramov teže.

Morda je ni vrste blaga, ki bi je ne vozili ali ne prevažali v London ali iz Londona. Po točni statistiki londonske pristaniške oblasti prihaja v luko letno okoli 60.000 ladij, med njimi 70 odstotkov angleških, ki prevozijo povprečno 40 milijonov ton tovora. Največ blaga ostane začasno v ogromnih skladiščih, kjer so sem in tja zanimive razstave in se sklepajo tudi prve velike kupčije. Tako je znano, da kupujejo vsi trgovci s čajem svoje zaloge kar v skladiščih.

Sicer pa se v londonsko luko uvažajo največ živila (52 odst. vsega uvoza). Vino, olje, meso, sadje, žito in sploh kolonialno blago prihajajo v London v ogromnih množinah. Avstralija pošilja leto za letom do 200 milijonov jabolok, Kanada tri do štiri milijone centov žita, kolonije južnega morja štiri do pet milijonov oranž. Pa še dalje: milijon ton sočivja, 750 tisoč ton sladkorja in okoli 28 milijonov ovc — v konzervah.

Važen proizvod, ki ga je v Londonu ogromne množine, so orientalske tkanine (odeje, preproge in sukno). Številno preprog, ki jih uvažajo v angleško prestolnico, je tako veliko, da je nekoč neki angleški novinar z nasmehom trdil, da bi se dal ž njimi pokriti ves westminsterski predel s Hyde-parkom vred, pa bi na borzi za preproge ne bilo prav nobenega pomanjkanja blaga.

Zelo važno vlogo v londonskem pristaniškem prometu ima tudi tobak, ki ga Anglija pozneje, izdelanega v cigare in cigarete, spet vrača v svet. Enako ogromen je uvoz sirovega gumija, ki ga prihaja v London okoli 200 milijonov funtov, in petroleja, ki ga razložijo letno do tri milijone ton.

Kljub tem vrtoglavih številkam pa trdijo angleški trgovci, da so časi slabi in je londonsko pristanišče urejeno za vse drugačno življenje. Kakor pravijo, bi se mogel v njem razviti najmanj dvakratni, če ne trikratni promet sedanjega obsega.

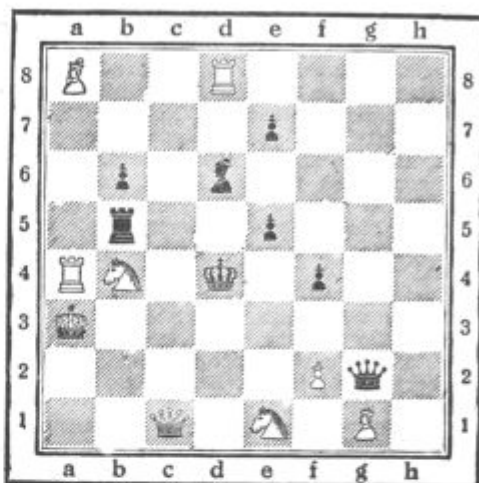


ŠAH

PROBLEM 42

F. Bohm

Druga nagrada »Jornal Portuguese«



Mat v dveh potezah

Rešitev problema 41

1. d4—d5!, D:d5 (a) 2. Ta8+ 1... L:d5 (b!) 2. Tg8+. S potezo kmeta se spelje črna figura na polje, kjer onemogoči udeleževanje drugega črnega kamna. S primerno žrtvijo stolpa se tja speljana figura zopet izvabi. Majhno, toda klasično delo velikega ameriškega mojstra, ki je pred kratkim umrl v starosti 83 let.

AKO ŠE NE VEŠ

STEKLENE CESTE

Na Češkoslovaškem grade za poskušnjo cesto, koje glavni gradbeni material je steklo. Cesta bo razdeljena na več odsekov, na katerih se bo uporabljalo steklo različne oblike in sestave, da se najde tista vrsta in tisti način tlakovanja, ki bi bil najprikladnejši za mešan promet.

ELEKTRIKA V AMERIKI

Najnovejša uradna statistika kaže, da se je 1931. proizvajalo na vsem teritoriju Združenih držav 92 milijard kv električne energije. Tretjino vse električne sile so dale vodnoelektrične centrale, dve tretjini pa kalorične centrale. Med slednjimi odpade 82 odstotkov proizvodnje na centrale s premogovo kurjavo, 4 odstotke na olje, 14 odstotkov na pline in 1 odstotek na kurjavo z lesom. Izkoriščanje zemeljskih plinov za proizvodnjo električne energije se je od leta 1926, skoraj šestkrat povečalo.